

JAUME VILAGINÉS - MERCÈ ROSELL - DIEGO GRANADO
JOSEP GORDI - PERE GORDI - JOSEP MASATS

MOLLET DEL VALLÈS

NOTES

2

EDITA

SALA FIVELLER

AJUNTAMENT DE MOLLET DEL VALLÈS

1988

Aquest llibre ha estat editat amb la col·laboració de:

— AJUNTAMENT DE MOLLET DEL VALLÈS

— DEPARTAMENT DE CULTURA DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

© Sala Fiveller

D. legal: B 37.059-1987

Fotocomposició: Cabot, Granollers

Imprès a I. G. Santa Eulàlia, Santa Eulàlia de Ronçana.

S U M A R I

	<i>Pàg.</i>
Presentació	7
Pròleg, <i>Jesús Sanz, pvre.</i>	9
Mir de Mollet: un senyor feudal del segle XII, <i>Jaume Vilaginés</i>	11
Mollet i el Vallès durant la Guerra contra Joan II (1462-1472), <i>Mercè Rosell</i>	17
Els comportaments de la població de Martorelles davant la mort (1700-1750), <i>Diego Granado</i>	25
Anàlisi de la població de Mollet del Vallès en el 1986, <i>Josep Gordi i Pere Gordi</i>	31
Mercè Rodoreda, sempre, <i>Josep Masats</i>	51
«L'Estació». Conte de <i>Mercè Rodoreda</i>	59

PRESENTACIÓ

La revista «Mollet del Vallès. Notes, històriques», torna a sortir a la llum amb l'objectiu de complir la seva cita anual. En aquest segon número hem matisat el títol de la publicació ja que, mentre el primer estava dedicat exclusivament a temes de recerca històrico-geogràfica de la vila de Mollet, en aquest segon incloem articles d'altres temàtiques i no limitats a Mollet. Per exemple, Josep Masats, amb el seu treball sobre Mercè Rodoreda, inicia una sèrie de retrats literaris que continuarà en propers números. També els articles de Mercè Rosell i Diego Granado treballen en àmbits més amplis.

De cara a propers números, la revista resta oberta a qualsevol treball de recerca, en els camps de les ciències socials, naturals i de l'assaig literari, preferentment en l'àmbit del Vallès.

Consell de Redacció
Sala Fiveller

PRÒLEG

Encoratja l'esforç jove que fa possible tenir a les nostres mans aquest segon volum que surt a la llum pública sota la diligent cura de la «Sala Fiveller».

Quan tot just hem recordat el vint-i-cinquè aniversari de l'inici del Concili Vaticà II, hom s'adona que, poc a poc, es va fent realitat aquelles paraules de la Gaudium et Spes: «Cada dia són més els homes i dones de qualsevol grup o nació, que tenen consciència que ells són autors i promotors de la cultura pròpia de la seva comunitat...» «És la plasmació d'un nou humanisme que es defineix per la seva responsabilitat davant els homes i la història». (G.S. 55).

I quan parlem d'homes i d'història no ho entenem com una realitat morta que ens exposa els seus monuments. Parlem d'homes que senten ben viva la seva sava, ja mil·lenària, i amb empenta i coratge van forjant la història d'un país. Un país que vol projectar-se amb responsabilitat i seny vers el futur, tot constatant que viu l'aventura, a vegades entenebrida, de la post-modernitat que enterboleix la serenor necessària per a descobrir les seves arrels i la seva urgent projecció.

És en aquest moment, en el que tants d'humans se senten arrossegats pel vent de la banalitat i la futilesa, que volem agrair i encoratjar a tots els qui han fet possible aquesta obra, ja sigui amb el seu recolzament moral o amb el suport econòmic. Però sobretot als autors d'aquest recull.

A ells la nostra més sincera estima, perquè fer i promocionar la cultura és un acte que té sentit en ell mateix i humanitza l'entorn. Perquè contribuïu al desenvolupament cultural del nostre país, precisament dins el marc de les celebracions del mil·lenari de Catalunya. I perquè, fent cultura, com passa amb tota activitat que prové de l'esforç i de l'estima humana, heu fet palès el que hi ha inscrit en el més pregon de l'Amor.

Jesús Sanz Garcia. Pvre.

MIR DE MOLLET: UN SENYOR FEUDAL DEL SEGLE XII

Jaume Vilaginés Segura

Si el lector ho recorda, en el primer número de les «Notes Històriques» vàrem observar els trets socials més característics del Mollet del segle XII¹. A través del capbreu episcopal que es conserva d'aquella època vam poder apropar-nos a la vida molletenca d'aquells moments tan remots (gairebé en l'albada del nostre poble). Doncs bé, el present article pretén continuar aquella explicació. Les raons són prou evidents: a la curiositat per la història més llunyana, s'afegeix l'interès per imaginar-nos com es vivia aleshores; això és, conèixer les relacions entre els homes, la forma de sobreviure, els mitjans tècnics, etc. Per altra banda, l'abundant documentació que tenim de Mollet sobre aquelles dates (més de quaranta documents del segle XII) ens permet reconstruir la història social de la població, també com a paradigma d'interpretacions generals.

Partirem del document ja comentat, el capbreu episcopal, i l'aprofitarem per explicar la biografia d'un personatge que hi apareix marginalment, en Mir de Mollet², individu que ens servirà per analitzar un sector social interessantíssim de la plena Edat Mitja catalana: la petita noblesa.

La família

Dèiem que «intuïm com en el poble vivia un sector de població que restava lliure de lligams, del qual en formava part l'esmentat *Miro de Molleto*»³. I associàvem aquest personatge a la pagesia lliure de dependències senyorials. En realitat, la resta de documentació de

què disposem ens defineix Mir de Mollet com el membre d'una família força important, durant l'època en què ens movem, a la nostra població.

Efectivament, ell i la seva família van formar part d'un sector social, els membres del qual, en el decurs dels segles XI i XII, pugnaven per incorporar-se al grup dels privilegiats de la societat del moment.

Mir tenia dos germans més, Guillem i Bernat; també ambdós portaven el cognom Mollet. Ells van ser la primera generació que va adoptar aquest cognom. El seu pare es deia Mir Ricolf i sabem que era mort l'any 1142, ja que en el testament d'Arbert, feudal de Parets, consta que aquest posseïa un feu que tenia pels fills de Mir Ricolf, ja mort (*«ipsum feuum quod abebat per filios Mironis Riculfi, olim defuncti»*)⁴. Coneixem que Mir Ricolf tenia com a possessió més important un alou, en el qual destacava un molí (*«alodium nostrum proprium... cum molendinum...»*), a Mollet (*«in parrochia de moled»*). El molí el va cedir al bisbe l'any 1126 amb el dret d'usufructuar-lo mentre visqués⁵. En el mateix document de donació explica com el molí li va venir del seu pare. Podem considerar, doncs, que el nucli patrimonial de la família el formaven aquests béns esmentats, ja que l'any 1180, quan el seu fill Bernat va cedir totes les possessions que tenia la família al bisbat, tornen a ser citats⁶.

No sabem quina era la genealogia de Mir Ricolf, encara que podem deduir que, si posseïa béns a *uiladzir* (Parets), com sembla ser, tingués relació amb els antics feudataris d'aquesta localitat⁷.

No obstant, el que interessa més no és tant l'origen de la família, com el seu paper durant el segle XII. La importància de Mir i els seus germans, queda palesa en l'abundant presència de les seves persones en diversos documents com a testimonis. De la mateixa manera que el seu pare, que era freqüentment cridat com àrbitre o testimoni⁸, Mir i Bernat apareixen en testaments de personatges de certa nissaga; com en la darrera voluntat de Pere de Lliçà (1169), en el qual, fins i tot Mir consta com a marmessor del darrer desig del testador, mentre que el seu germà signa com a testimoni⁹. Pere de Lliçà era un senyor feudal, el nucli dels seus béns es trobava al castell de Lliçà (*«kastrium de Licano»*) i gaudia de l'arnès propi dels feudals: cavall (*«equo»*), armadura (*«guarnidonem»*) i armes (*«armis»*); fins i tot tenia un escuder o armer (*«Raimundo armigero meo»*). Malauradament no ens ha arribat ni el testament de Mir, ni el del seu germà Bernat, amb els quals podríem conèixer més bé el rang social dels esmentats, però ens podem fer una idea a partir del testament de Pere de Lliçà, al grup social del qual hi devien pertànyer també Mir i Bernat.

Com Pere i els altres senyors feudals del Vallès, els fills de Mir Ricolf posseïen vassalls, als quals cedien béns territorials (feus) a canvi de sotmetiment i fidelitat. Arbert, un petit feudal de Parets («milites») reconeix, en testar, que gaudia d'un feu a «uilla Azir» —Parets— que tenia dels fills de Mir Ricolf ¹⁰.

Tot això permet d'identificar el grup social de Mir i els seus germans, el qual el podríem definir com la petita noblesa. Però pel que sembla, ni Mir ni Bernat es varen conformar amb la seva situació, adoptant una actitud ambiciosa, típica del sector social al qual pertanyien. Per a millorar el seu «status» van utilitzar un dels sistemes més sovintejats per aquest grup: el matrimoni. Mir va lograr casar-se amb Guillema, filla de Bernat de Manlleu, la qual cosa el va obligar a posar a disposició del seu sogre tots els seus béns («*omnia mea alodia*») ¹¹. Aquestes noces van implicar un ascens social per a Mir. En canvi, Bernat no va reeixir en el seu matrimoni. No sabem perquè, la mare i el germà de l'esposa de Bernat, anomenada Adelaida, rebutjaren el matrimoni, desconeixem si ja celebrat. La família d'Adelaida era els Castellbisbal, de noble nissaga ¹².

Els fills de Mir Ricolf també van ascendir a recer d'altres més poderosos, fent-se vassalls i rebent feus, com el que gaudia Mir a Palou ¹³, cedit per Bernat de Belloc. D'aquesta manera s'inserien en el complicat entramat social de la noblesa feudal, tenint vassalls i alhora essent vassalls d'altri.

L'església

Sembla que dels tres germans, el que feia les funcions d'hereu era Mir, que apareix sempre com el més actiu. No obstant l'herència de Mir Ricolf va passar ensems a tots els fills, seguint una tradició, pel que fa a l'herència, força antiga. Això sorprèn, en un moment en què comença a imposar-se el costum de deixar el gruix patrimonial al primogènit. Mir degué morir entre 1170 i 1180. Aleshores el patrimoni passà a Bernat, aparentment el més petit i darrer supervivent dels germans. En aquest darrer any, un document deixa entreveure que Bernat és l'únic que queda ¹⁴. En el mateix, es fa vassall del bisbat, cedint tot el patrimoni familiar com a possessió episcopal. La donació l'explica com una forma de remissió dels pecats comesos per ell i la seva família, inclòs el seu pare («*pater meus, miro ricolfi, et frates mei... dederunt multa dampna in possessionibus... quas episcopus... habet in mollet*»). Segons sembla, la família de Mir Ricolf es caracteritzà pel comportament típic de la petita noblesa militar, usurpant i abusant dels béns eclesiàstics; en el nostre cas la topada potser es feia

inevitable donat que el senyor de gran part de Mollet era el bisbe. Probablement Mir i la seva família exerciren el mateix domini il·lícit sobre la població que anteriorment realitzaren Pere Ramon i el seu germà Berenguer Ramon, la qual cosa aquests reconeixeren l'any 1122 ¹⁵.

De tota manera, hi havia també una altra raó per a la donació. Bernat tractà de normalitzar el domini sobre el patrimoni familiar després de la mort de Mir, el qual, degut al pacte establert en el seu esponsalici, passà primer a Bernat de Manlleu i després, per voluntat d'aquest, al bisbat ¹⁶. Cedint la propietat del patrimoni, encara que reservant-se l'usdefruit com a vassall, Bernat restablia a la legalitat una situació irregular. D'aquesta manera obtenia, alhora, la protecció espiritual i material d'un senyor poderós, hegemònic a Mollet.

El nom

Queda un tema per tractar, dintre de la gran varietat que ens permet l'apassionant història de la família de Mir. Es tracta del cognom. El cognom que van usar Mir i els seus germans té una òbvia vinculació amb la població ¹⁷ on es situaven els seus béns patrimonials. Això era normal dintre del sector social en el qual hem inclòs a la família de Mir. La majoria de la noblesa europea adopta, entorn d'aquesta època, durant el segle XII, un «*cognomen*» associat amb un topònim significatiu, normalment un castell. Així apareixeran els Montcada o els Castellvell a Catalunya. També dintre de la petita noblesa passa el mateix, encara que no sempre es pot agafar el nom d'un castell (seria el cas de Pere de Lliçà); aleshores es pren el nom de la vila o poble on s'exerceix el domini. Així al Vallès Oriental tenim constància d'un *Bernardi de Camposenteges*, *Guadallus Gilabertus de Plegamanus*, *Guillermus Raimundus de Oronciana* (Sta. Eulàlia de Ronsana) ¹⁸, entre molts altres exemples.

El fet de l'aparició del cognom és general per a tota l'aristocràcia, tan per a la petita com per a l'alta noblesa. Es tractava de crear un signe (els altres apareixeran més tard: blasons i armes) que enforteïxi i identifiqui un llinatge, amb la voluntat que aquest arrel i es perpetui. El canvi en la forma d'anomenar-se els homes és només un aspecte extern de les transformacions que, en els costums, en la concepció de l'herència i en els comportaments socials, es van produint; alguns d'aquests nous hàbits els hem pogut veure en l'exemple del nostre poble. Queda per una altra ocasió la continuació de la història.

-
1. «Comentari al Capbreu de Mollet de l'1144» a *Notes Històriques de Mollet del Vallès*, núm. 1 (Mollet), 1987, pàgs. 19 a 24.
 2. «*Habet super uillam de Molleto ad ipsum ledonem campos V... et affrontat... in alodio Mironis de Molleto*». Arxiu Catedral de Barcelona (ACB), Lib. Ant., vol. IV, doc. 461 (1144).
 3. «*Comentari al Capbreu...*», pàg. 23.
 4. RIUS I SERRA, J. *Cartulario de Sant Cugat* (CSC), vol. III, doc. núm. 945, pàgs. 126-127.
 5. ACB Lib. Ant., vol. IV, fol. 196, doc. 450.
 6. ACB Lib. Ant., vol. IV, fol. 197, doc. 453.
 7. «*Villa Litoris*», després «*Vila Azir*» són topònims de Parets de difícil identificació. Allà hi arrelaren els membres d'una família de feudals durant el segle XI. Vegeu VILAGINÈS, J. *La transició al feudalisme. Un cas original: el Vallès Oriental a Estudis de Granollers i el Vallès Oriental*. núm. 2 monogràfic, 1988, pàgs. 98-99.
 8. Per exemple, l'any 1122, Mir Ricolf apareix com a àrbitre, juntament amb altres personatges, per dirimir una reclamació del monestir de Sant Cugat feta contra un habitant de Parets, Esteve Vidal. La reunió es va fer a un turó («*in ipsa serra*») entre Gallecs i Buada (?). CSC vol. III, doc. 862, pàgs. 59-60.
 9. CSC vol. III, doc. 1071, pàgs. 232-233.
 10. Vegeu nota 4.
 11. ACB Lib. Ant., vol. IV, fol. 196, doc. 455 (1170).
 12. ACB Lib. Ant., vol. IV, fol. 199, doc. 459 (1178).
 13. Vegeu nota 11.
 14. Vegeu nota 6.
 15. ACB Lib. Ant., vol. IV, fol. 195, doc. 449.
 16. ACB Lib. Ant., vol. IV, fol. 198, doc. 454 (1178).
 17. No només vull referir-me al nom del poble sinó també a l'existència d'una masia actual que conserva el nom de Can Mollet. Caldria investigar la possible relació.
 18. Els exemples són extrets de CSC vol. III, doc. 1071, pàgs. 232-233 i CSC vol. III, doc. 862, pàgs. 59-60.

MOLLET I EL VALLÈS DURANT LA GUERRA CONTRA JOAN II (1462-1472)

Mercè Rosell i Pujol

A MANERA D'INTRODUCCIÓ

Podem dir que d'ençà l'extinció de la dinastia catalana, amb la mort de Martí el Jove i posteriorment la del seu pare Martí l'Humà, el Principat s'havia quedat orfe. Fins aleshores s'havia gaudit d'unes institucions arrelades i prou representatives (municipis, Corts i la seva representació permanent, la Generalitat o Diputació del General), que configuraven un aparell administratiu força eficient i racional. Al costat d'això els catalans havien tingut la sort de tenir uns sobirans molt lligats a la realitat catalana i amb un carisma personal remarcable. Però tot això s'havia acabat. Després del Compromís de Casp (1412), Catalunya es va haver de conformar amb la dinastia castellana dels Trastàmara.

Els catalans mai es van sentir identificats amb aquesta dinastia i el seu rebuig més exagerat es va fer palès contra Joan II. Catalunya va lluitar dues vegades contra aquest rei. La primera lluita (1461) fou per reivindicar al príncep Carles, fill de Joan II, com a primogènit i lloctinent reial del Principat amb caire irrevocable. El monarca odiava el seu fill, però aquest era adorat pels catalans, els quals lluitaren afe-rrissadament fins aconseguir el seu nomenament, alhora que prohibien que Joan II entrés a Catalunya sense el consentiment dels naturals (Concòrdia de Vilafranca del Penedès). Però aquesta situació va durar poc: el 23 de setembre de 1461 el príncep Carles moria en circumstàncies ben estranyes, o si més no dubtoses (tuberculós o emmetzinat?), i esclatava la segona lluita.

Aquesta segona lluita (1462-1472) és la que analitzarem en aquest article. La seguirem basant-nos en dues cartes escrites pels «*deputats del General e llur concell representants lo Principat de Cathalunya*», una dirigida «*al honorable mossen En Ramon de Planella capita de certa gent del exercit del Principat de Cathalunya*», i l'altra «*als molt nobles barons e magnifichs mossenyors les veguer de Barchinona vezcomte de Rocaberti don Francesch de Pinos e mossen Garau Alamany de Cervello*». Les dues cartes estan datades el 31 d'agost de 1462, just al principi d'aquella llarga guerra ¹.

Segons S. Sobrequés i Vidal aquella lluita fraticida, que va durar prop d'onze anys, fou el xoc de dues tendències polítiques oposades i no tant una guerra social, tot i que els antagonistes socials s'hi interferissin i que fins i tot fos un fet social (l'aixecament dels remences a la Muntanya de Girona) la gota d'aigua que va fer vessar el vas. El que va passar en realitat és que pagesos, menestrals, ciutadans, clergues, cavallers i magnats es van repartir indistintament entre dos bàndols segons la seva mentalitat política, o bé obeint senzillament, com sol passar en les guerres civils, a causes purament circumstancials o geogràfiques. En definitiva, el país fou llançat a la guerra per dues minories radicals: per una banda, els qui volien desempallegar-se de la dinastia de Joan II (o Trastàmara) considerant-la incompatible amb les normes polítiques del pactisme, establertes mig segle abans; de l'altra, els qui consideraven la monarquia com a quelcom sagrat pel damunt de les institucions tradicionals (Corts, Diputació del General, municipis) ².

Mollet i el Vallès durant la guerra

D'aquests dos bàndols, Mollet i tot el Vallès, juntament amb el Maresme i el vescomtat, es va arrencar al costat de la Generalitat, la qual es va posar al capdavant del moviment contrari a Joan II.

La Diputació del General (Generalitat) era un organisme que havia nascut per agilitzar les Corts com a òrgan permanent de recapitació, i mica a mica va anar adquirint més poder fins arribar a tenir funcions financeres, polítiques, militars i judicials. Durant la guerra contra Joan II va prendre com a funcions bàsiques vetllar pel compliment de les constitucions i defensar el Principat de Catalunya.

La Generalitat, durant els 10 anys que va durar la guerra, es va encarregar de dirigir i canalitzar tots els afers. Aquest paper dirigent el podem comprovar en les dues cartes analitzades, les quals són signades pels «*deputats del General e llur concell*». Aquesta situació va néixer quan poc després de l'empresonament del príncep Carles, les Corts aplegades a Lleida, prorrogades per Joan II, abans de disol-

dre's, van confiar als diputats de la Generalitat, amb l'assessorament de les persones que van designar i amb la intervenció de la ciutat de Barcelona, la missió de trobar remei a la difícil situació creada. Fou el que aviat rebé el nom de «Consell representant lo Principat de Catalunya»³.

La ciutat de Barcelona va intervenir perquè, com diu F. Soldevila, si Catalunya era el centre dels dominis catalans, Barcelona era el centre de Catalunya. N'era l'ànima i guiadora, el Cap i Casal. Sempre s'havia caracteritzat per anar al capdavant dels moviments en defensa de les institucions pròpies. I al seu darrera hi havia tota una sèrie de poblacions que eren considerades «carrers de Barcelona» i que, mitjançant el carreratge, passaven a gaudir els mateixos privilegis que la ciutat. D'aquesta manera Barcelona estenia el seu poder a poblacions com Mollet, Granollers, Cardedeu, Mataró, Premià, Tona, Moià, Igualada, Martorell, Santpedor, Molins de Rei, Cruïlles, Olesa de Montserrat, etc. Barcelona va arribar a constituir una veritable república municipal.

Així, doncs, tots els pobles del Vallès eren de les zones que més depenien de Barcelona, fins i tot a nivell judicial: el Vallès era una sots-vegueria de la ciutat i el sots-veguer era nomenat directament pel veguer de Barcelona.

Joan II per lluitar contra el Principat es va aliar amb el seu gendre, el comte Gastó de Foix, i va aconseguir l'ajuda de Lluís XI de França a canvi dels comtats del Rosselló i la Cerdanya. Els francesos, amb el comte de Foix al davant, van obtenir la seva primera victòria a Girona contra el comte de Pallars que tenia sotmesos en un setge a la segona muller de Joan II i al fill d'ambós, Ferran.

Això representava un perill *«per ço com la gent francesa es partida de Gerona fahent la via de Hostalrich e lancen paraules demostratives passar en Valles e voler se acostar en aquesta ciutat»*. L'exèrcit francès, després de la seva primera victòria, tenia pressa per arribar a Barcelona i, venint de Girona, només podia passar per dos camins: per la costa o per *«la via de Hostalrich»*. Per les cartes sabem que van triar el camí d'Hostalrich i per tant el Vallès es va sentir amenaçat.

Els diputats i el Consell també estaven nerviosos perquè no podien permetre que l'exèrcit francès arribés a Barcelona, ja que si això succeïa la guerra es podia donar per perduda. És per aquesta raó que manen *«expressament»* que el capità Planella marxi ràpidament cap a la via d'Hostalric per *«dampnajar los enemichs»*. També li ordenen que si ja són *«passats ença seguiu los per via segura e avisau nos on sereu per queus puixam scriure del que sera fahedor car ab la gent de la ciutat e del exercit e altra que ja se prepare en Valles e al maresma*

e al vezcomdat Deu volent sera fet algun acte de comendació eterna». És dir, que es tractava de seguir-los més que d'atacar-los. Això era així perquè tant el Consell com el comte de Foix estaven d'acord que no s'havien de fer batalles, només actes d'hostilització, «corregudes», per tal que els enemics es rendissin més de fam que de ferides.

I per fer aquests actes calia força gent. D'aquí la importància de les poblacions que s'afegien a l'exèrcit. De la manera que es reclutava a totes aquestes persones poca cosa podem dir, només que sembla bastant segur que els homes provinents del municipi eren convocats lliurament, mentre que els acordats pels diferents gremis seguien un sistema més impositiu. Pel que fa a les diverses parròquies tot sembla indicar que feien servir un sistema semblant al del municipi barceloní. Així les hosts veïnals devien estar integrades per tots els homes en edat de dur armes que passaven a formar part del comandament del veguer o sots-veguer de la zona.

Pel que fa referència a Mollet i a tota la zona del Vallès i rodalies, per les cartes veiem clarament que es van anar a oferir al Consell per iniciativa pròpia: *«Hui mati son stats a nosaltres molts prohomens de Valles del Maresma e del vezcomdat juntants nos en tanta manera fos dat orde que lo pas fos impedit als francesos com ells e tota la terra hi volen exporar lurs persones ans que permetre los enemichs los leven res de lur».* Anaven a demanar ajuda i a oferir-se per participar en la defensa de la zona.

I el Consell els va rebre amb els braços oberts ja que precisament era el que necessitaven per augmentar l'exèrcit: *«On nosaltres vista lur voluntat e gran sforç los havem dat cert orde ab lo qual son partits decontinent per anar als lochs e parroquies don trauran tan prest bon nombre de gent per anar aqui».*

El que es pretenia era que tothom es concentrés a la via d'Hostalric per defensar el pas: *«E nosaltres scrivim al magnifich mossen Vilademany e al canonge Planella de continent ab tota lur gent de peu que tenen vinguen a la dita vila per que ab ells e ab la dita gent de Valles del Maresma e del vezcomdat proveescha als passos als quals facilment segons dien los dit homens qui son pahizans se fara complit impediment».*

Per la via d'Hostalric fins a Barcelona

Els diputats i el Consell estaven summament interessats en defensar la via d'Hostalric perquè tenien bones informacions que els francesos passarien per aquest camí. Ja el dia 19 d'agost ordenaven al comte de Pallars que abandonés el litoral i es dirigís apressadament vers la con-

trada d'Hostalric. Així, doncs, van enviar cartes al capità Planella, al comte de Pallars i al seu consell de guerra (veguer de Barcelona, vescomte de Rocaberti, don Francesc de Pinós i mossèn Garau Alamany de Cervelló) perquè tots anessin a defensar Hostalric. Tot i així el comte de Pallars va insistir en no abandonar la costa, perquè era conscient que el seu exèrcit no podia enfrontar-se al de Gastó de Foix per l'enorme desproporció de forces. Va creure més oportú anar-lo seguint al llarg de la costa i hostilitzar-lo amb una guerrilla constant. I així es va fer.

Però tots els esforços varen ser inútils: el 3 de setembre l'exèrcit de la reina passava el Tordera a la vista del castell d'Hostalric. Allà foren objecte d'algunes hostilitats per part de la cavalleria de Pinós, Rocaberti i Cervelló, però mai s'arribà a cap combat d'importància.

De res va servir l'esforç de la gent del Vallès, del Maresme i del vescomtat: el dia 9 de setembre Gastó de Foix i el seu exèrcit arribava a Montcada, després d'haver passat per Sant Celoni, Granollers i Montmeló. A Montcada no va tenir més remei que assaltar el castell que li barrava el pas vers el Pla de Barcelona. Un cop pres al castell, l'exèrcit francès penetrà en el Pla i instal·là el campament a Sant Andreu. El dia 12, procedent de Sant Cugat i Martorell, Joan II arribà al campament ⁴.

En aquest moment Catalunya estava en la corda fluixa. Les forces de Joan II, aliat amb els francesos, eren superiors a les del Principat. Els catalans van haver de trobar una contrapartida i fou aleshores que es decidiren a elegir un altre sobirà: Enric IV de Castella, escollit no tant per convicció, sinó per la successió dels fets i sobretot per la necessitat de tenir un nou exèrcit.

Sobre aquest fet, la segona carta dels diputats dirigida al veguer de Barcelona, a Rocaberti, a Pinós i a Cervelló, els informa que *«havem rebut vuy correu de Leyda ab letra dels pahers quins avisen com lo Rey de Castella es a Soria ab VI M cavalls e diu moltes particularitats bones e de gran confort a tot lo Principat specialment que don Joan de Beamunt comte Siro e Chares de Artieda ab V M rocins deuen esser dins Cathalunya dos o tres dies del entrant mes de setembre»*.

Aquestes noves forces varen contribuir a que Joan II i Gastó de Foix aixequessin el setge a Barcelona, però poca cosa més. Al cap de pocs mesos els catalans mateixos hagueren de comprendre l'error comès en veure la manera com actuaven els representants i les tropes del rei de Castella.

Calia trobar un altre rei. Primer va ser Pere de Portugal, després Reiner d'Anjou i de Provença. Però cap aconseguí solucionar els problemes de Catalunya. La incapacitat per trobar una sortida va fer que

Joan II, després de quasi onze anys, oferís la pau als catalans (Capitulació de Pedralbes, 1472). Això sí: jurant la Constitució.

Com defensa S. Sobrequés, cap dels dos bàndols es va poder atribuir una victòria decidida. Quan Barcelona es lliurà a Joan II, fou a canvi del reconeixement, per part del rei, de les reivindicacions dels que l'havien combatut durant tants anys. La guerra, doncs, no va tenir guanyadors, però va tenir un gran vençut: Catalunya.

Certament, perquè el que sí va fer la guerra fou empobrir, encara més, les terres catalanes que patien des de feia temps una crisi molt profunda, que es manifestava tant a les ciutats (crisi econòmica i monetària) com al camp que des del segle passat arrossegava pestes, plagues i fam i que a la llarga van desembocar en una catàstrofe demogràfica, i tot plegat va portar irremeiablement a un conflicte agrari plasmat, sobretot, en la creació dels remences.

El paper dels remences

Els remences reivindicaven l'abolició dels «mals usos»: la servitud i el dret de maltractament entre d'altres. La Diputació i el Consell barceloní, juntament amb representants dels pagesos i dels senyors, van elaborar un projecte de concòrdia que hauria permès posar fi als enfrontaments, però els remences se'n van malfiar i van optar per fer costat al monarca, caient en el parany de pensar que aquest solucionaria els seus problemes. En realitat, no es van solucionar fins el 1486 (Sentència de Guadalupe), amb Ferran II, i es va basar precisament en aquest projecte.

Així, doncs, la majoria dels remences van lluitar al costat de Joan II i en contra la Diputació del General. La majoria, però no tots. Com ja hem vist en l'anàlisi de les cartes, els pagesos del Vallès, del Maresme i el vescomtat van lluitar decididament al costat de la Generalitat.

Quan parlem del vescomtat, hem d'entendre que es fa referència al vescomtat de Cabrera, del qual Hostalric era el centre administratiu. És curiós constatar que el vescomte de Cabrera d'aquella època, Bernat Joan de Cabrera ($\simeq$ 1400-1466), tot i que presidia el braç militar del Parlament de Barcelona, es va posar al costat de Joan II, però va ser traït pels seus vasalls que el van fer presoner a Hostalric i després el van portar a Barcelona. Així, doncs, la gent que es preparava al vescomtat, eren els vasalls sense el seu senyor. Potser aquesta és la raó perquè en les dues cartes es cita el vescomtat sense indicar que és el de Cabrera.

Aquest fet encara dóna més valor a la participació de la zona a favor de la Generalitat. Sabem també que Granollers durant la lluita

contra Joan II es va mantenir fidel a la primera institució de Catalunya. I que Mollet, com gairebé tots els pobles vallesans, van prendre les armes contra el monarca al crit de «Muyra la mala mare!»⁵. Evidentment aquest crit fa referència a Joana Enríquez, segona esposa de Joan II, a qui s'atribuïen totes les intrigues del rei contra el seu fill Carles, príncep de Viana (nascut de la primera muller del monarca, Blanca de Navarra), i fins i tot la veu popular l'acusava d'haver estat la causant de la mort del príncep, per tal que el seu fill Ferran pogués ser l'únic hereu a la corona (aquest va ser Ferran I, el Catòlic).

Algunes raons per les quals Mollet i tota la zona del Vallès i rodalies lluitaren a favor de la Generalitat

Algunes de les raons per les quals el Maresme, Vallès Oriental i el vescomtat (part del qui avui és la Selva i Osona) varen estar sempre al costat de la Diputació del General, les hem de cercar en primer lloc en que era una zona dins el radi d'influència de Barcelona de la que depenia en molts aspectes: recordem que moltes poblacions eren «carrers de Barcelona» i que la zona del Vallès era una sots-vegueria de la ciutat. Això va fer que, des del primer moment, quan Barcelona va prendre un paper capdavanter en la lluita contra Joan II, moltes poblacions, potser per mimetisme, li anessin al darrera.

Una altra raó l'hem d'extreure de l'anàlisi del tipus de pagès que imperava a la zona. El pagès definia la seva personalitat segons l'espai on es trobava i segons la situació econòmica que gaudia. En la major part de la Catalunya Vella, on primer s'havia desenvolupat el feudalisme, els lligams entre pagès i senyor eren més forts, i encara ho eren més en les zones més muntanyoses que per la seva situació geogràfica no produïen tant com les terres situades en les valls.

Vicenç Vives ho explica dient que, en general, els veritables serfs de la gleba s'estenien per la muntanya, des dels Pirineus al Montseny per les Guilleries, mentre que els remences de la Plana de Vic, de l'Empordà, del Maresme i del Vallès eren pagesos grassos, alguns dels quals tenien la doble categoria d'homes lliures i serfs, perquè essent propietaris de masoveries al·lodials, menaven, des de la Pesta Negra, peces de terra o masos en condició servil. Dels remences pobres sortiren els caps revolucionaris que volien la llibertat personal i ensems la terra que conreaven; dels remences rics sorgiren els capdavanterers que feren possible l'èxit de les reivindicacions col·lectives, mitjançant la teoria del compromís entre els drets antics dels senyors i les exigències actuals dels camperols⁶.

En el Vallès, doncs, hi havia bàsicament pagesos rics, amb més lli-

bertats que els remences de més al nord. No tenien, per tant, cap necessitat de ser massa revolucionaris. Aquesta seria una qüestió important per entendre perquè el Vallès no es va annexar a la majoria dels remences.

En definitiva, podríem concloure dient que els pagesos del Vallès i rodalies eren més moderats i més pactistes. De fet varen ser els únics que van reconèixer la concòrdia feta per la Diputació del General que, malgrat el fracàs inicial, no sols va insistir en les gestions per arribar a un acord, sinó que l'any 1463 va dictar una sentència arbitral acceptada per una part dels pagesos, molts dels quals eren del Vallès.

Però al cap i a la fi el Vallès, no hem d'oblidar-ho, es va quedar entre els vençuts i, tot i que no van haver-hi represàlies (així es va fer constar en els pactes finals de claudicació), tampoc es pot dir que en sortissin beneficiats.

Quan finalment va acabar la guerra, tot el Principat (i aquí hem de pensar també en Mollet i tot el Vallès) es va sentir perjudicat. La situació econòmica es va afeblir encara més. El camp es va empobrir perquè les terres no es van conrear prou i durant les lluites es van destruir moltes collites. La marina i el comerç també se'n varen ressentir negativament. I es va perdre un tros de Catalunya, el Rosselló, en mans dels francesos. Aquesta lluita només va servir per dividir els catalans, donant-se la circumstància que hi havia famílies lluitant en els dos bàndols. Una època dissortada per Catalunya.

-
1. Document original; Arxiu de la Corona d'Aragó. Gen. 938, fol. 208, 209. Transcripció: «*Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón*», MANEL DE BOFARULL I DE SARTORIO. Tomo XXIII (pp. 126, 127, 128).
 2. S. SOBREQUÉS I VIDAL. «*Guerra civil a l'Empordà*». Rafael Dalmau Editor. Barcelona, 1963 (p. 3).
 3. FERRAN SOLDEVILA. «*Història de Catalunya*». Editorial Alpha. Barcelona, 1962. Vol. II (p. 733).
 4. S. SOBREQUÉS I VIDAL. «*Guerra civil...*» (pp. 23, 24).
 5. FERRAN CANYAMERES. «*El Vallès*». Col. popular Catalonia. Ed. Selecta. Barcelona, 1970 (p. 16).
 6. JAUME VICENS VIVES. «*Els orígens de la revolució catalana del segle XV*», dins «*Episodis de la Història de Catalunya*». Edicions 62. Barcelona, 1975 (p. 113).

ELS COMPORTAMENTS DE LA POBLACIÓ DE MARTORELLES DAVANT LA MORT (1700 - 1750)

Diego Granado Valtueña

INTRODUCCIÓ

Després d'un començament indecís allà pels inicis de la dècada dels seixanta, l'anomenada Història de les Mentalitats s'ha anat arrelant amb força al panorama historiogràfic contemporani com una valuosa línia d'investigació per a estudiar els comportaments col·lectius vigents a les societats pre-industrials.

Sembla ser que hem arribat a un punt en el qual ja no interessa tant estudiar l'economia, la política i la cultura d'una societat en un moment donat. L'historiador cada cop es preocupa més d'esbrinar com vivia realment la gent humil (la que no surt normalment a les cròniques de l'època), com pensaven, quins costums tenien, com celebraven les festes, com actuaven davant fenòmens concrets, alguns dels quals tan inquietants com la mateixa mort.

En aquest context, cal situar l'article que s'exposa tot seguit. Es tracta d'un intent d'apropament a les actituds que davant la mort mostrà la població de Martorelles al llarg de la primera meitat del segle XVIII. El present treball està basat en el buidat i estudi sistemàtic de 55 testaments redactats durant aquest període cronològic ¹.

La preocupació per l'ànima

Martorelles, petita comunitat rural, tenia com a principal activitat econòmica l'agricultura. Així ho demostra la professió dels testadors: 18 pagesos, 2 treballadors, 6 bracers, 1 pastor, 1 moliner i 1 masover. Les 26 persones restants són dones de les quals no se n'indica l'ofici. Els esmentats testadors, en els moments immediatament anteriors a la mort o, en alguns casos aïllats, en previsió de la seva arribada futura i inevitable, reflecteixen a les clàusules testamentàries les seves preocupacions més peremptòries: la salut de l'ànima, el repòs del cos i la transmissió dels béns materials.

La inquietud per la sort que podria córrer l'ànima es deixa entreveure, amb tota claredat, a la part del testament típicament religiosa: la fundació de misses. Durant el segle XVIII es generalitzà el costum, posat en pràctica durant les centúries anteriors, de sol·licitar la celebració de misses. La funció essencial de les misses consistia a garantir, o almenys facilitar, la salvació de l'ànima. Tractaven, en definitiva, d'influir en el veredicté diví perquè aquest fos favorable al difunt.

La quantitat de les misses encarregades pel testador obeïa fonamentalment a la seva solvència econòmica major o menor. La quantitat de misses sol·licitades no es pot considerar de cap manera com un indicador fiable del nivell de religiositat d'una persona o d'una comunitat d'individus. Els testadors sempre pretenien aconseguir el mateix objectiu, o sigui, assolir la salvació i, en conseqüència, la vida eterna; però atès que la seva capacitat econòmica era variable segons els casos, no podien dedicar a aquest objectiu suprem més que una quantitat de diners proporcional a l'estat financer de la seva hisenda.

A Martorelles, una majoria aclaparadora de testadors, concretament 49, deixen encarregades misses que havien d'oficiar-se en sufragi i record de les seves ànimes. En una comunitat d'àmbit molt reduït com era el cas de Martorelles ², la capacitat financera dels pagesos era molt limitada, i aquest fet va contribuir sens dubte a condicionar la quantitat de misses sol·licitades, nombre que oscil·lava entre 1 i 35, tot i que generalment se n'encarregava una xifra superior a la desena. El preu de cada missa era de 6 sous, quantia econòmica que es va mantenir inalterable al llarg del mig segle estudiat.

Moltes vegades el testador/a, en una demostració de minuciositat extraordinària, consigna la periodicitat amb què s'haurien de celebrar les misses. Salvador Coll, el 1723, va deixar escrit que es pregués en benefici de la seva ànima una missa cada mes de l'any perpètuament, «la dotació de dites dotse misses sien obligats tots mos bens si sera menester» ³.

La citació anterior ens dóna una lleugera idea de la preocupació que els testadors sentien per la salut de l'ànima. Aquesta preocupació es fa extensible a altres difunts molt propers a la persona del testador, ja que aquest no solament encarregava misses en benefici de la seva ànima, sinó també un record de l'ànima de familiars ja desapareguts. Hi ha, doncs, una solidaritat familiar que pretén saltar les mateixes barreres imposades per la mort i que, en el fons, indica el desig del testador de gaudir de «l'altra vida» en companyia dels seus primogenitors, cònjuges, fills, etc.

Així mateix és freqüent que el testador indiqui la parròquia a l'església de la qual volia que se celebressin les misses, elecció que requeia gairebé sempre, per motius sentimentals, en la parròquia de procedència, tot i que aquest extrem no s'acompleixi sistemàticament.

Els testadors no sols es limitaven a assenyalar el nombre de misses, el seu preu i l'església on s'haurien d'oficiar. Sovint solien especificar l'altar del sant o santa de la seva devoció en presència del qual se celebrarien les misses. A Martorelles, els altars més demanats eren el de Sant Sebastià, el de Sant Domènec i, sobretot, el de Nostra Senyora del Roser.

Com ja hem dit, l'import de les misses sol·licitades pel testador li exigia el desembossament d'una certa quantitat de diners en concepte de pagament. La manera de fer efectiva aquesta quantitat, variava en funció de les seves preferències personals. El mètode més emprat consistia en que els marmessors fossin els encarregats de satisfer al Rector de la parròquia l'import de les misses encarregades pels testadors. D'altres vegades, aquests esmentaven una suma de diners que s'hauria d'emprar en la contractació de misses, quantitat que oscil·lava entre 5 i 30 lliures, i eren de nou els marmessors els qui s'encarregaven de transmetre aquesta xifra al rector de la parròquia perquè aquest celebrés els oficis corresponents.

Mitjançant la tercera forma de pagament, es procedia a la venda de tots els béns del testador i els diners obtinguts es feien servir en la contractació de misses: «...seguit mon obit tots mos bens sien venuts com millor aparexera a mos marmessors y tot lo diner de ells resultant sie distribuit per charitats de cantars o mises resades, a disposició del Rnt. Rector per salut i repos de la mia Anima»⁴.

En definitiva, qualsevol mètode era bo per pagar les misses contractades. Cal destacar la gran preocupació demostrada pels testadors a l'hora de preveure el pagament dels oficis religiosos, ja que eren conscients que sense diners no hi havia misses i sense misses, la seva salvació no estava del tot assegurada.

La preocupació pel cos

La pràctica totalitat dels testadors consignaven la parròquia on havien de ser enterrats. EL 89% va ordenar que les seves despulles mortals s'inhumessin a Martorelles. Un 4% sol·licitaren ser sepultats als cementiris de les seves respectives localitats d'origen mentre que un 7% va disposar que el seu enterrament s'efectués a la «parroquia ahont me esdevindra morir».

Alguns testadors no es conformaven únicament amb indicar el cementiri que acolliria les seves despulles mortals. Hem constatat que 19 testadors especificaven l'indret exacte de la seva inhumació, que es localitzava sempre en el vas de la seva progènie. La resta s'accontentà amb designar el cementiri i se suposa que els seus cossos podien ser enterrats en un indrets no determinat d'aquest recinte.

L'acte de la inhumació estava envoltat d'un cerimonial específic. Quan el difunt anava a ser introduït a la fossa corresponent, als sacerdots assistents resaven els seus responsos i les lletanies establertes per aquestes ocasions. Aquests honors que rebia la persona traspassada rebien el nom de funerals, que de vegades anaven acompanyats per la celebració d'una missa (en cas que el testador així ho hagués disposat). A final d'any solien celebrar-se les «honres», segona part d'aquest cerimonial, que consistia en un seguit de pregàries i oracions que es desenvolupaven a l'església i que no diferien significativament del contingut dels funerals. De vegades, les honres es celebraven en el mateix moment que els funerals, potser per estalviar diners.

Els testadors contractaven un nombre de sacerdots que oscil·lava entre 2 i 12, i els casos més freqüents eren aquells en què se sol·licitava la compareixença de 4 ó 6 d'ells. Pel que fa als honoraris que percebien aquests sacerdots, assenyalem que a la parròquia de Martorelles el salari fixat per a cadascun era de 10 rals ⁵.

Els actes que es celebraven des del moment del traspàs fins a l'instant de la inhumació es caracteritzaven per la seva sobrietat extrema. No hem trobat en cap dels 55 testaments analitzats, cap clàusula destinada a consignar la quantitat de torxes que havien de vetllar el cadàver o la quantitat de menjar que s'havia de distribuir entre els pobres del lloc, tal com era preceptiu a nuclis urbans com Barcelona ⁶.

La preocupació per l'herència

Tot i que és cert que el testador es preocupa per la salut de la seva ànima i per l'etern descans del seu cos, no és menys cert que tampoc oblida en cap moment els afers terrenals que concernien a la seva hisenda. Les clàusules econòmiques ocupen una part considerable de

l'extensió dels testaments, prova irrefutable de la importància que el testador concedia, en els últims moments de la seva vida, a la transmissió dels seus béns.

El testador sempre deixà explícitament consignat el destí de la seva hisenda, encara que fos poc important. El seu devessall de previsió és sorprenent a l'hora de nomenar hereus, per la qual cosa hauria resultat impossible trobar a la Martorelles de l'època, un sol testador la hisenda del qual no tingués un nou propietari escollit per ell mateix.

Els testaments que hem analitzat confirmen plenament el sistema català fet servir durant l'Edat Moderna en el tema de la transmissió de béns: la línia de successió hereditària sempre privilegia els homes sobre les dones, per ordre d'edat (de major a menor). L'herència és indivisible. Els fills segons o «fadrísters» només tenien dret legal a heretar, entre tots, el corresponent a una quarta part dels béns⁷. El testador, de vegades, feia referència a aquest desig que les seves propietats no fossin dividides: «E per quant vull que ma heretat integra pervinga a mos fills sens disminució alguna, prohibesch y vedo a mon hereu, qualsevol que sie, tota alienació, empeno o altre especie de desmembració de ma heretat y bens»⁸.

Per regla general, el testador sempre nomenava «hereu universal» el seu fill primogènit. Això esdevé en 35 casos, que representen una proporció de 63% respecte al total. 4 testadors (concretament 3 dones i 1 home) decidiren repartir la seva herència a parts iguals entre els seus fills. Són casos atípics. 6 testadors (9% respecte al total) deixaren com a únic hereu universal a «Nostre Senyor Jesu Christ y la mia Anima». Decidiren que després de la seva mort tots els seus béns fossin venuts al millor postor i que amb els diners obtinguts es finances-sin misses en sufragi per les seves ànimes. Cinc d'aquests testadors eren solters i, per tant, no tenien fills legítims. La testadora restant era una vídua sense descendència. Aquesta raó, més que no pas una gran pietat religiosa, explica la decisió presa per tots ells. 9 testadors lleguen la seva herència a d'altres familiars directes que no són els seus fills: cònjuges, néts, avis, nebots, etc. Només hem trobat un cas en què l'hereu universal no és membre de la família del testador.

Aquest personatge mai no s'oblidà del cònjuge quan va redactar el testament. El marit sempre pren les mesures pertinents perquè es garanteixi a la seva esposa allotjament i subsistència per a tota la vida, sempre que aquesta no contregui noves núpcies amb un altre home. En aquest cas, li solia retornar el dot que va rebre quan va contraure matrimoni amb ella, sumat gairebé sempre a una quantitat complementària.

En altres ocasions, el testador/a nomenava els seus cònjuges respectius, usufructuaris de tots els seus béns fins que els fills comuns de tots dos assolissin la majoria d'edat i poguessin fer-se càrrec de l'Herència. L'home assolía la majoria d'edat als 20 anys i la dona als 25, almenys a efectes legals.

Els fadrísters, per la seva banda, tenien dret a rebre una part de l'herència que variava en funció de la potència econòmica del seu progenitor/a. Per norma general, solien heretar una mica de diners i, les noies, a més, rebien sovint tota mena de roba així com altres estris domèstics. Si heretaven alguna quantitat monetària no ho feien després del traspàs del testador/a, sinó quan contreien matrimoni. De vegades, les clàusules testamentàries especifiquen que si els hereus segons no aconseguixen tenir descendència «llegítima i natural», haurien de retornar a l'hereu universal una part de l'Herència concedida.

Tot el muntatge de l'herència estava, doncs, molt relacionat amb el matrimoni i amb el tema de la descendència en una societat pagesa fortament interessada a mantenir la unitat de la hisenda familiar, impedit-ne la disgregació al llarg de les diverses generacions.

-
1. Tots aquests testaments es troben a l'Arxiu Diocesà de Barcelona, a la secció Arxius Parroquials.
 2. Segons els censos de 1718 i de 1787, Martorelles, juntament amb Sant Fost i La Llagosta tenia 255 i 427 habitants respectivament. Cit. per PIERRE VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*. Vol. III, p. 145. Barcelona, 1975.
 3. Testament de Salvador Coll, 7-IX-1723.
 4. Testament d'Eulàlia Orta, 7-III-1727.
 5. Així ho mostra el testament d'Eulàlia Matons, 5-IX-1716.
 6. Vegeu, GARCIA CÁRCCEL, R.: «*La muerte en la Barcelona del Antiguo Régimen*», dins Actas del II Congreso de Metodología aplicada a las Ciencias Históricas. Santiago de Compostela, 1982, pàg. 10.
 7. B. BENASSAR. *La España del Siglo de Oro*. Barcelona, 1983, pàg. 83. Sobre aquest punt vegeu també SÁNCHEZ, M.: «*La familia rural al Vallès*. L'Avenç n.º 66, 1983.
 8. Testament de Francesc Danyó, 2-VII-1710.

ANÀLISI DE LA POBLACIÓ DE MOLLET DEL VALLÈS EN EL 1986

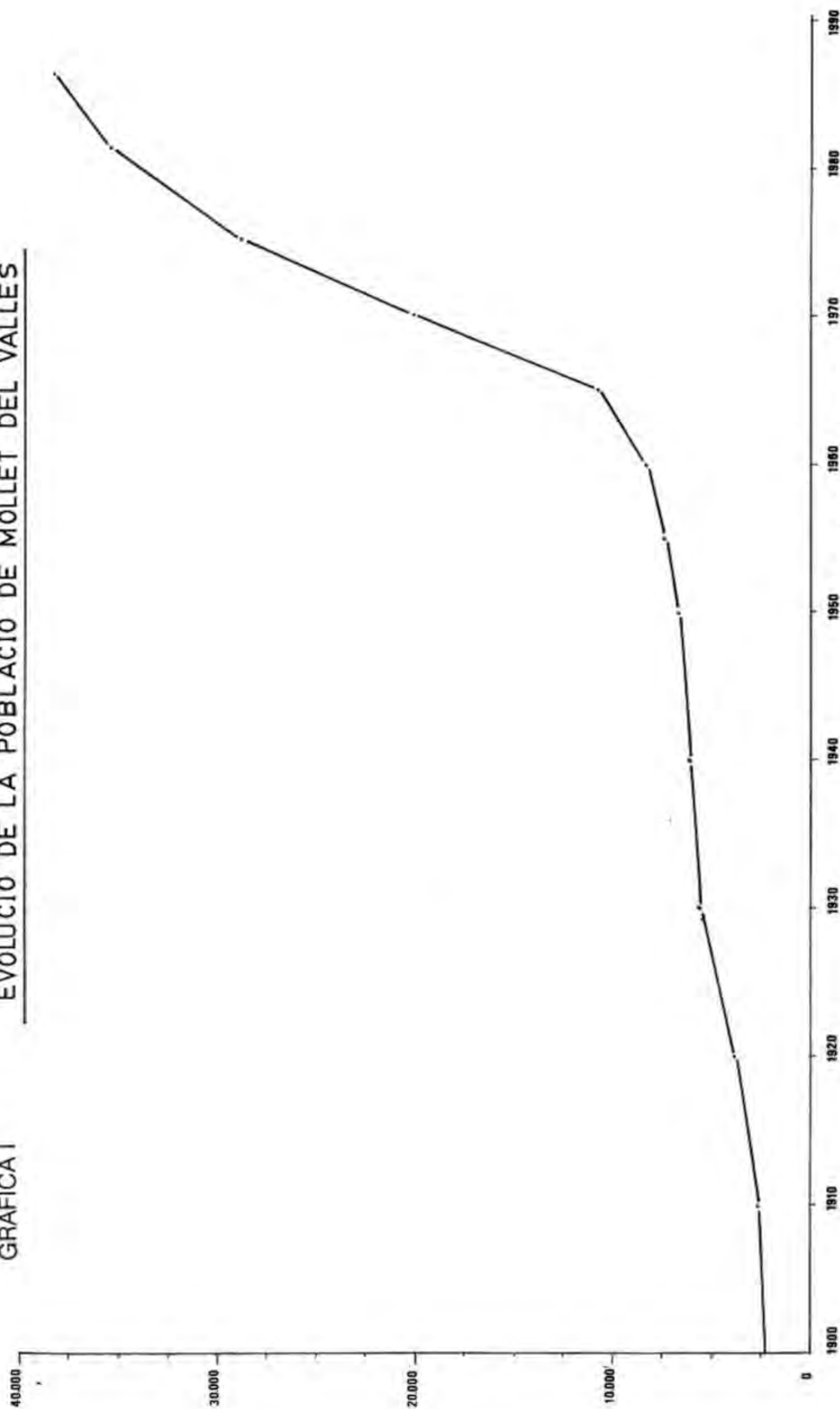
Josep Gordi Serrat
Pere Gordi Serrat

I. L'EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ AL LLARG DEL SEGLE XX

1. L'evolució de la població 1900-1950: existeixen dues etapes contraposades; 1910-30 i 1930-50

A començament de segle la comarca del Vallès Oriental era la menys poblada i industrialitzada de les que envolten Barcelona ¹. Aquesta situació es mantindrà durant la primera part del segle XX i no serà fins aleshores quan adquirirà el ritme de creixement de les seves homònimes. La primera dècada del nou segle mostra un ritme força moderat, però a partir de 1910 el creixement de la població s'activa. En aquest període comença a destacar el component migratori, que contrarresta la davallada del creixement natural ². Això indica que a la comarca creixen els pobles que reben el contingent migratori, mentre que la resta decreix o es manté estable. Els pobles més dinàmics econòmicament foren els que concentraren el creixement, seguint les vies de comunicació, —principalment el ferrocarril—. A Mollet la instal·lació de la primera fàbrica, de cotó, data de 1870, però és en els primers anys de segle quan tenen lloc un seguit d'edificacions industrials ³. Aquestes van començar a atreure els primers habitants de la rodalia, estimulants el creixement que s'accelerà en el decenni 1920-30 (Gràfica n.º 1), la qual cosa representa un període de prosperitat i avenços en la societat industrial.

GRÀFICA I
EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE MOLLET DEL VALLÈS

FONT: C.I.D.C.

PADRÓ MUNICIPAL 1,986

A la fi de l'esmentat decenni la població de Mollet ja ocupava el segon lloc dins l'àmbit comarcal, amb 5.527 h., darrera de Granollers (12.699 h.) i davant de Sant Celoni (4.192 h.). Aleshores el creixement de la població acusa les repercussions de la crisi dels anys 30 i s'alenteix, per aturar-se poc després amb l'arribada de la Guerra Civil. Al 1936 la població de Mollet es xifrava en 6.219 h. Després de la Guerra, Mollet havia perdut població i l'any 1940 comptava amb 6.136 h., encara 83 h. menys que a l'any 1936. A l'aturada del creixement natural (descens de la natalitat) s'hi afegeix, la mortalitat de guerra ⁴ i un saldo migratori desfavorable per l'emigració a l'estranger ⁵.

El decenni de 1940-50 la població creix molt poc, és la dècada de la postguerra; es pateix un descens de l'activitat econòmica (recessió econòmica) i una manca, continuada, d'abastiment d'aliments, degut primordialment a l'aïllament internacional del règim del General Franco. En definitiva, tenim un període en el qual la població creix molt poc (1.087 h.), per les causes ja descrites i que resta en contraposició amb el període precedent, 1910-30, de major dinamisme econòmic en el qual la població creix quasi dues vegades més (2.832 h.) que el segon període esmentat.

2. La població de Mollet 1950-1986: L'esclat demogràfic

El primer decenni 1950-1960 denota l'inici d'un augment del ritme de creixement propi dels darrers vint anys. Aquest és apreciable a l'índex de creixement (Taula I), on guanya 82 punts, obtenint un ritme equiparable al decenni 1920-30 (83 punts). Aquest creixement significa un augment de 1.744 h. És un increment moderat que significa la fi d'un període d'estancament demogràfic. Dins el Vallès tenim poblacions amb un major dinamisme demogràfic on recau el pes del creixement de la comarca: Granollers amb un augment de 4.714 h., que significa el 24,74% del creixement comarcal (19.261 h.); Canovelles 12,61% (2.430 h.) i Sant Celoni 9,55% (1.841 h.). Mentre que Mollet amb un 9,05% perd un xic de pes sobre el conjunt de la comarca (Taula I). Cal esmentar la formació d'un nou municipi, molt a prop de Mollet: La Llagosta, que absorbeix el 3,5% del creixement comarcal, fet que podria haver amortitzat el creixement de Mollet en aquest decenni, quan el flux migratori era més moderat.

A la dècada dels seixanta es comença a generar un volum important d'oferta de treball en un context de desenvolupament econòmic. Aleshores es produeix un gran creixement demogràfic, fruit de l'arribada d'alts contingents d'immigrants i l'increment del creixement

natural; un augment de la natalitat i una mortalitat a la baixa. Les comarques de l'entorn de Barcelona reben, majoritàriament, l'allau migratori. Al decenni 1960-70, el Vallès Oriental obté la segona taxa de creixement de Catalunya amb un 69,43% ⁶. Dins de la comarca, Mollet s'erigeix com el màxim exponent de creixement absorbint el 19,77% del creixement comarcal amb una taxa de creixement de 143%. El cap de comarca absorbeix el 16,44% i una taxa de 48,88%. El creixement més espectacular l'originen La Llagosta i Montornès amb un 9,96% i un 9,93% sobre el creixement de la comarca, que comporta unes taxes de creixement d'un 437,20% i un 425,24% respectivament. Canovelles i Montmeló també tenen taxes de creixement per sobre de cent (164,61% i 220,93% respectivament) i el creixement sobre el conjunt de la comarca és d'un 8,39% i un 5,02% respectivament ⁷.

En el quinquenni 1970-75 el Vallès Oriental aconsegueix una taxa de creixement de 25,84% (Taula II), en clar descens després del màxim de 34,53% del quinquenni anterior. A nivell municipal Mollet torna a mostrar-se com a gran receptora de població i obté una taxa de creixement de 42,38%, absorbint el 22,58% del creixement de la comarca. Granollers torna a restar per sota, amb una proporció de 16,39%. Ambdós segueixen essent els centres més dinàmics quant a desenvolupament demogràfic, fet que es reafirma en el decenni 1976-86, quan el creixement es redueix, encara que aleshores és Granollers el que passa a liderar aquest aspecte: 47,43% en el quinquenni 1981-86; mentre Mollet, que decreix en els dos quinquennis precedents, obté un 31,57% del creixement comarcal. Els dos sumen un 79% del creixement del Vallès Oriental; xifra que reflecteix la concentració de la població en dos grans nuclis i la seva àrea d'influència.

Ara bé aquest creixement no és degut a un saldo migratori positiu, sinó al pes del creixement natural en el conjunt de la comarca, amb unes taxes de creixement quelcom més dinàmiques, respecte d'altres municipis d'importància, malgrat la davallada del creixement natural iniciat el 1975 ⁸. Tot i així, les taxes de creixement han caigut al 10,30% per Granollers i al 8,79% per Mollet.

En contraposició, tenim taxes de creixement molt altes en municipis com Sant Fost 63,40%; Lliçà d'Amunt 42,18%; Vilalba de Saserra 38,39%; l'Ametlla 35,20% i Bigues i Riells 35,17%. Municipis petits on les segones residències es consoliden com a primeres, configurant-se com les zones residencials dels dos grans municipis del Vallès Oriental, juntament amb indicis d'un cert ressorgiment econòmic (bàsicament industrial) localitzat ⁹.

Abans d'acabar aquesta introducció cal remarcar que el decenni de màxim creixement a Mollet fou el de 1965-75, on guanya 18.163 h., mentre, per quinquennis, fou el de 1965-70 amb una taxa de creixement del 90,07% (Taula II). Cal comentar també la dada de 1970 (Taula III), en la qual el municipi guanya 6.172 h., en un sol any. L'explicació a aquest fet radica, sobretot, en que molta gent immigrada no s'empadrona al municipi fins a l'any censal o d'empadronament. Això provoca aquest fort increment que causa confusió. Un altre exemple, similar, es produeix amb la dada del Padró Municipal de 1986 (Taula III), en la qual la població augmenta 1.457 h. en un any; mentre en el conjunt dels darrers quatre anys ho havia fet en 1.649 h. Així tenim que un comentari de població segons les variacions anuals pot ésser agosarat davant de dades espectaculars i poc coherents com la taxa de creixement resultant de l'any 1970 (Taula IV), quan Mollet creix en un any un 43,89%, xifra que contrasta enormement amb les dels anys precedents i següents.

II. EL MOVIMENT NATURAL

A l'hora d'estudiar el moviment natural ens trobem que només podem obtenir les taxes brutes dels quatre elements bàsics (natalitat, mortalitat, nupcialitat i creixement vegetatiu). Això ens obliga a no poder presentar interpretacions molt acurades, ja que necessitaríem estudiar també les taxes per sexe i grups d'edat. També cal dir que les comparacions a nivell de taxes brutes només tenen una gran validesa quan les poblacions objecte de comparació tenen estructures semblants.

Fetes aquestes aclaracions passem a analitzar la situació del moviment natural, tot seguint les dades de la Taula V.

Pel que fa a la mortalitat, la seva taxa es troba estancada en els darrers anys; el mateix ocorre a nivell de comarca i de Catalunya. Encara que recentment es destaquen unes petites oscil·lacions que apunten un lleuger augment de la mortalitat entre 1985 i 1986, tant a nivell de Mollet, que passa de 169 defuncions en el 1985 a 179 en el 1986, com a nivell de Catalunya que passa de 46.773 a 47.312 ¹⁰.

En referència a la natalitat, la seva taxa segueix una continuada davallada, continuant la mateixa evolució que a nivell de Catalunya, que es va iniciar el 1975 ¹¹ i que va suposar passar del 20,4% en el 1975 al 11,4% en el 1981 ¹², essent avui en dia una de les més baixes de la CEE. Tal com observem en la Taula V, Mollet perd en els últims quatre anys més de dos punts en la seva taxa.

Pel que fa a la nupcialitat, observem en l'evolució de la taxa bruta un lleuger augment en els últims anys. Fet que també té lloc a nivell de Catalunya, ja que la taxa del 1982 era d'un 4% ¹³ i la del 1986 era d'un 5%. Això indica que la nupcialitat, que estava en continuada davallada des del 1960, pot haver tocat fons.

Per últim i referent al creixement vegetatiu, assenyallem que la seva taxa també pateix una continuada davallada que també arrenca del 1975. Només assenyalar que Mollet en els últims quatre anys ha perdut més de dos punts.

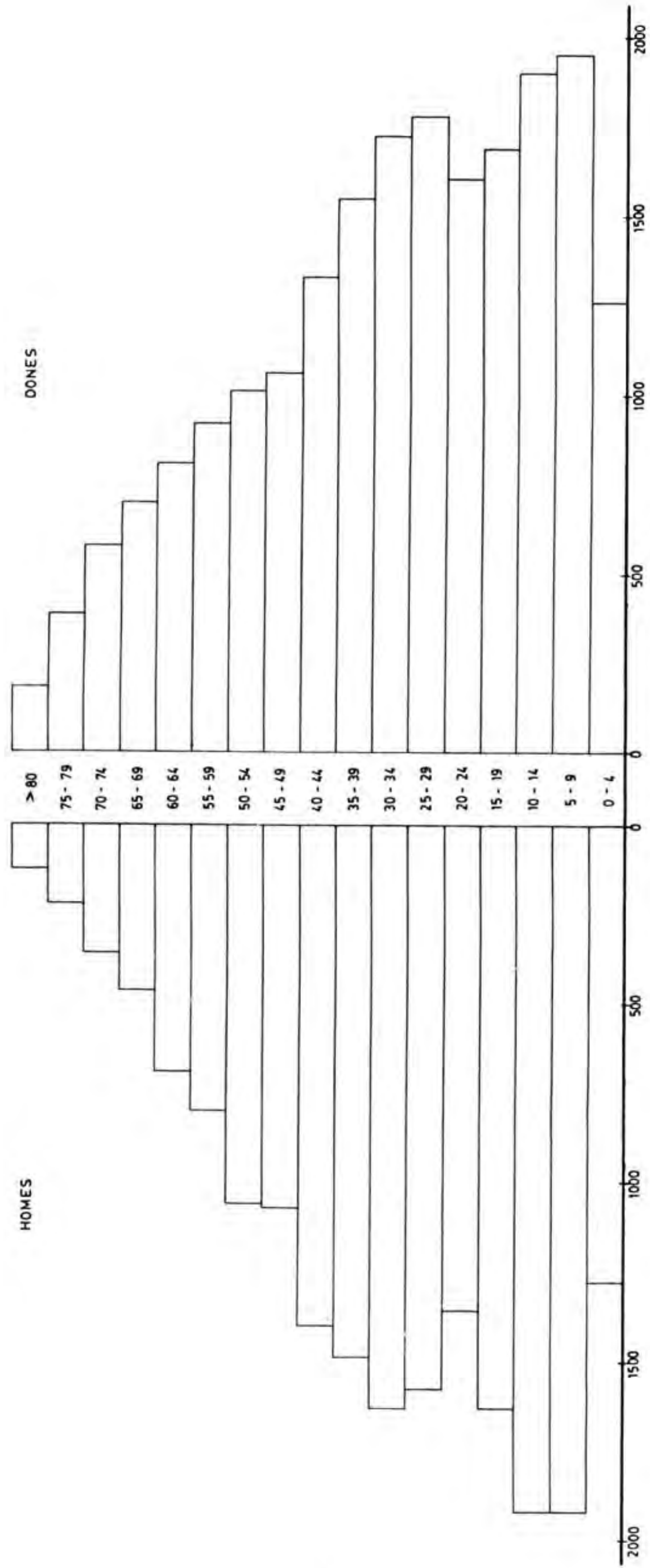
Les breus i senzilles conclusions que es poden extreure a nivell municipal, és que malgrat que la nupcialitat té un lleuger augment, el creixement vegetatiu segueix reduint-se degut a la disminució de la natalitat i a l'estancament de la mortalitat. Les conseqüències de tot això, apart d'un menor creixement numèric de la població, sinó es produeix una entrada exterior, són l'envelliment de la població, i el canvi a la llarga de les prestacions socials, que cada cop hauran de tenir més present a la població de més de seixanta-i-cinc anys. La contrapartida d'aquest fet és la reducció de la població jove, que anirà provocant una reducció dels serveis que gaudeix actualment.

III. ESTRUCTURA DE LA POBLACIÓ

La característica més important de la forma d'aquesta piràmide (gràfica n.º 2), radica en la reducció de la base, que rebaixa la proporció del grup de 0-14 anys, que representa el 25,9%. Aquest fet fa augmentar el percentatge del grup en edat activa situant-lo en un 65,8%. La població vella representa un 8,3%. Aquests percentatges demostren que Mollet posseeix un contingent important de població jove, sobretot si ho comparem amb la població jove de Catalunya que és d'un 21,6%. Pel que fa al grup de la població adulta, tenim que aquest representa un 66,1%, mentre que el grup de gent gran és d'un 12,3%. Aquestes dues proporcions demostren un envelliment progressiu de la població de Catalunya, fet que també comença a evidenciar-se en l'estructura de la població de Mollet.

La base de la piràmide s'està reduint, de manera important des de fa uns vuit anys ¹⁴, encara que a nivell de Catalunya la davallada es va iniciar el 1975. Com a conseqüència d'aquesta reducció tenim una progressiva disminució d'alumnes d'EGB. En els grups següents existeix un augment d'efectius degut al creixement vegetatiu. El grup de 20-24 anys representa les primeres generacions d'un canvi de comportament demogràfic, que provoca un augment de la natalitat resultat

GRÀFICA II

MOLLET DEL VALLÈS 1986

del flux migratori. La població adulta veu frenat l'augment d'efectius provinents de la immigració, però segueix essent el contingent més important. La gent vella tendeix a incrementar el seu pes sobre el conjunt de la població.

IV. PROCEDÈNCIA DE LA POBLACIÓ

El tret més remarcable d'aquest apartat és que el 70% de la població és nascuda fora del municipi. Aquest fet provoca un fort desarrelament de bona part de la població. Tot això encara es veu agreujat per les condicions urbanístiques de la ciutat, que té barris de grans densitats, poques zones verdes, dèficit de serveis, etc. La superació d'aquesta problemàtica és el gran repte de Mollet, com també ho és de la major part dels municipis del cinturó industrial de Barcelona.

Tornant a les dades de la Taula VI, comprovem que Barcelona és la província capdavantera, quant a la procedència, amb un 35%. Ara bé, les dades del Padró de 1986 no contemplen el lloc de naixement, sinó que només indiquen la procedència. Per tant és possible que una part de la població que prové de municipis de la província de Barcelona, en venir a Mollet efectuïn un segon canvi de domicili, i per tant el seu origen estaria fora de Barcelona.

En conseqüència, l'origen de la major part dels habitants de Mollet no estaria a Barcelona tal com indiquen les dades, sinó en les províncies meridionals d'Espanya, tal com s'observa a la gràfica n.º 3, i que són les que han aportat més immigrants a Catalunya.

V. ANÀLISI SÒCIO-ECONÒMICA

A partir de les dades del Padró 1986 (Taula VII) trobem la població dividida en activa i no activa, englobant en el segon grup les feines de la llar i els estudiants. Per aquest motiu, la població activa representa un 39,1% i la no activa un 60,9%.

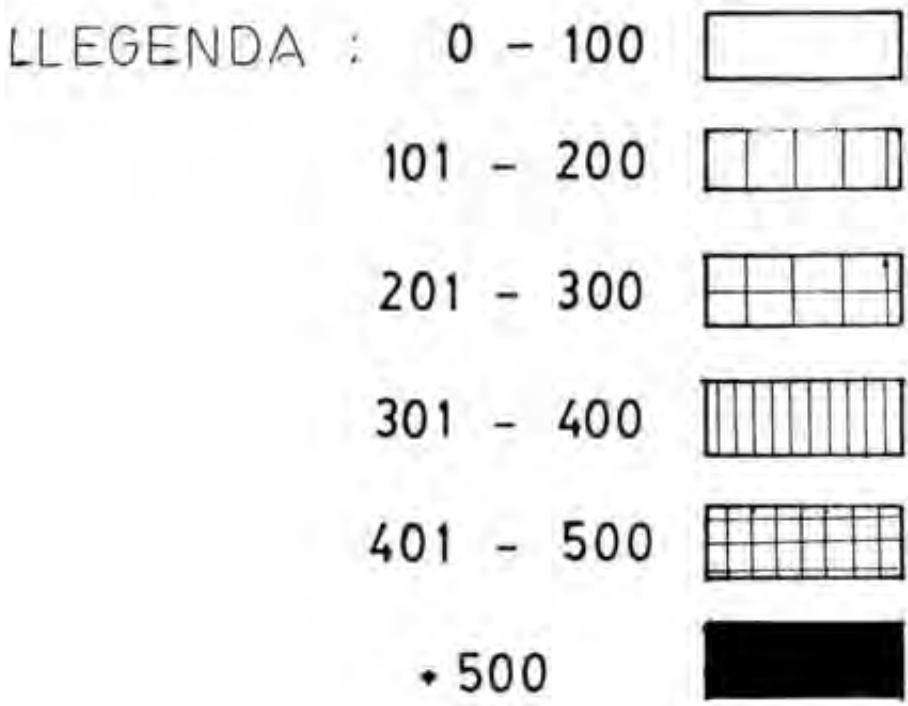
Si analitzem la població activa cal remarcar l'important percentatge de població aturada (23,3%)¹⁵. Però encara és més alarmant la xifra que ens indica que el 40% d'aquest conjunt d'aturats són joves que busquen la seva primera ocupació. Pel que fa a la resta observem, a la gràfica n.º 4, que en la seva majoria són treballadors industrials, sobretot dels sectors metàl·lúrgic i químic.

Pel que fa a la població ocupada, en la gràfica n.º 5 observem com sobresurten dues branques: la metàl·lúrgica amb un 19,3% i el comerç-hosteleria amb un 12,9%. Aquest fet ens indica clarament

GRÀFICA III

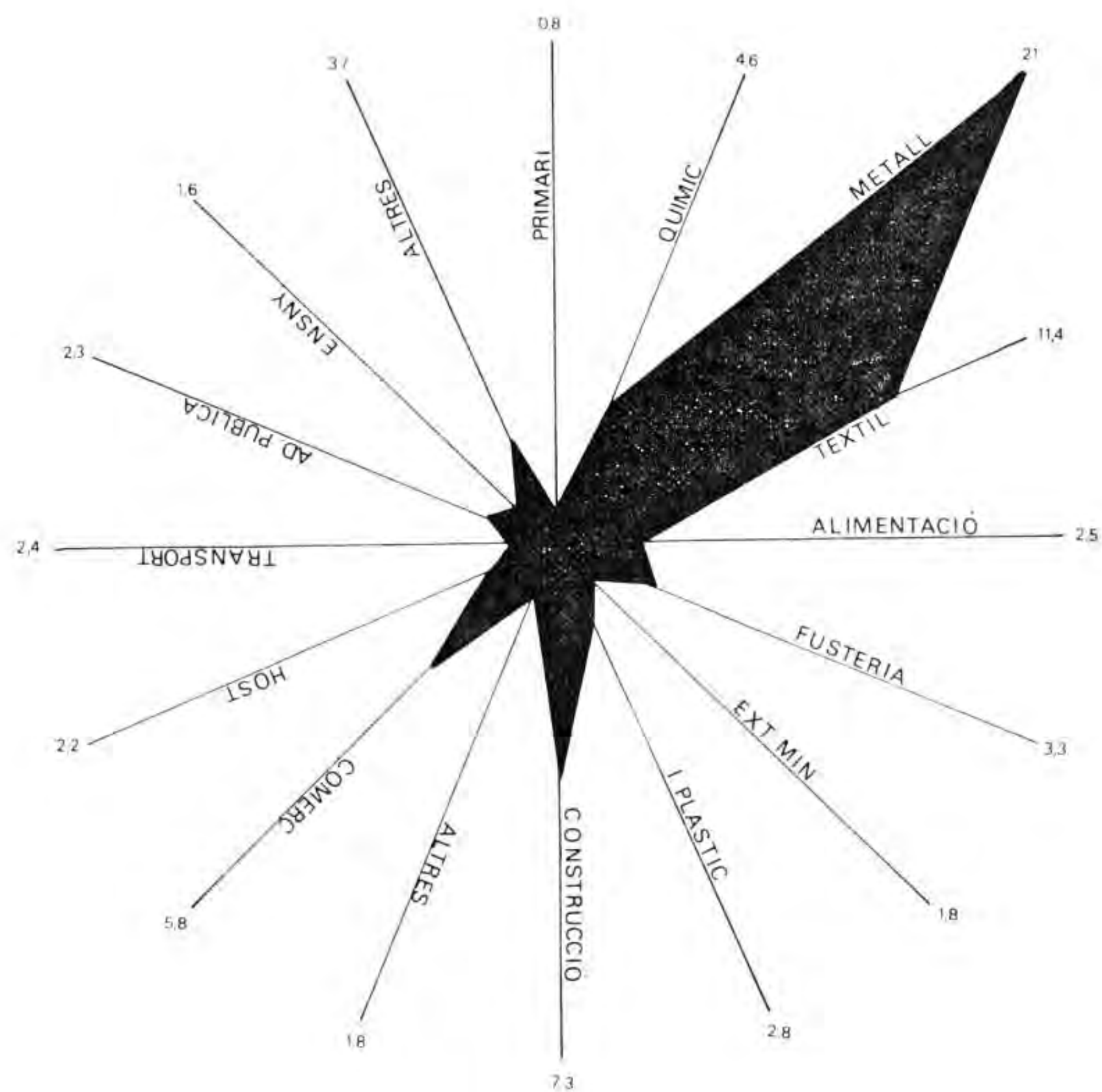
PROCE DÈNCIA DELS HABITANTS DE MOLLET 1.986

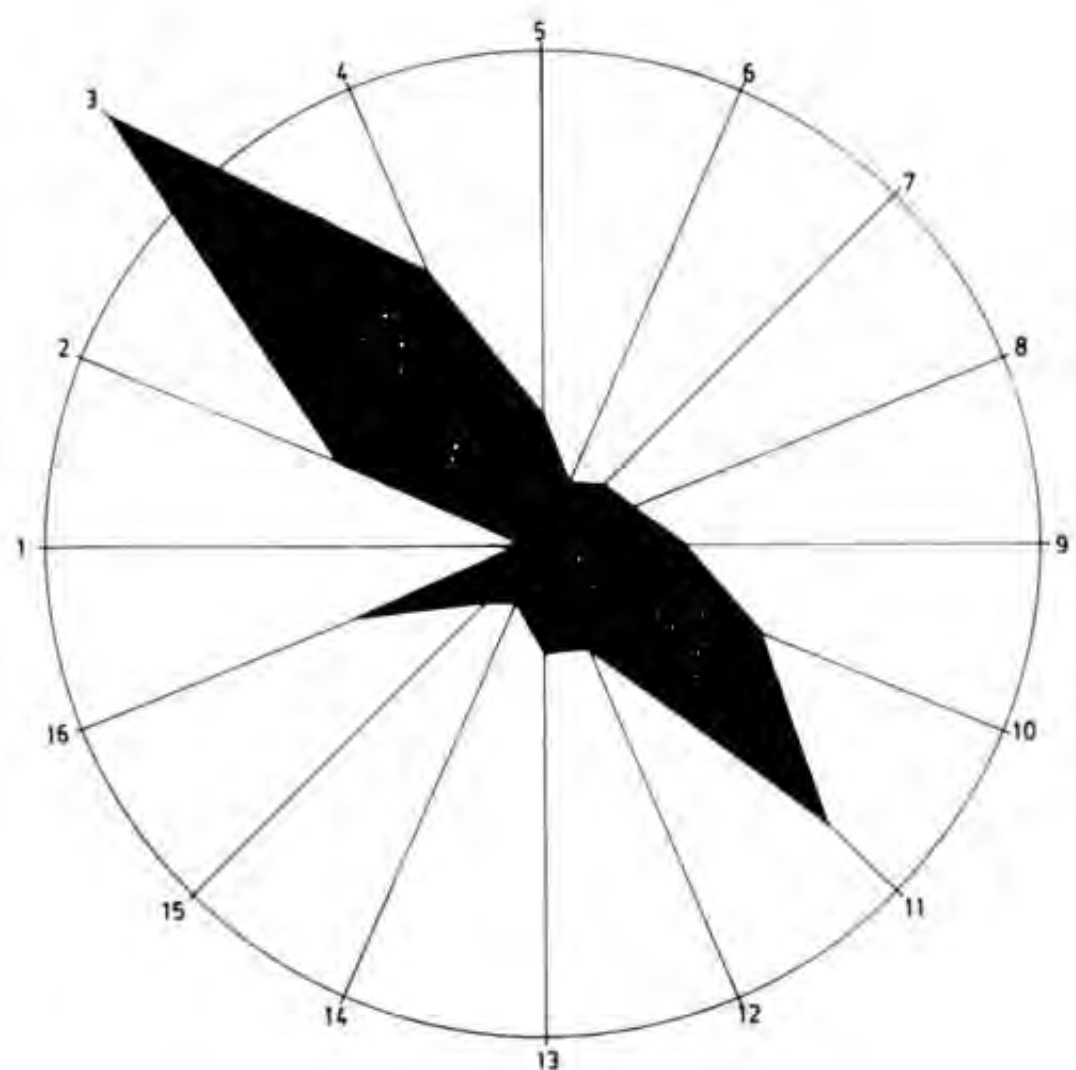
FONT : PADRÓ MUNICIPAL 1.986

GRÀFICA IV

POBLACIÓ ATURADA PER BRANQUES D'ACTIVITAT - 1986

GRÀFICA V

MOLLET DEL VALLÈS

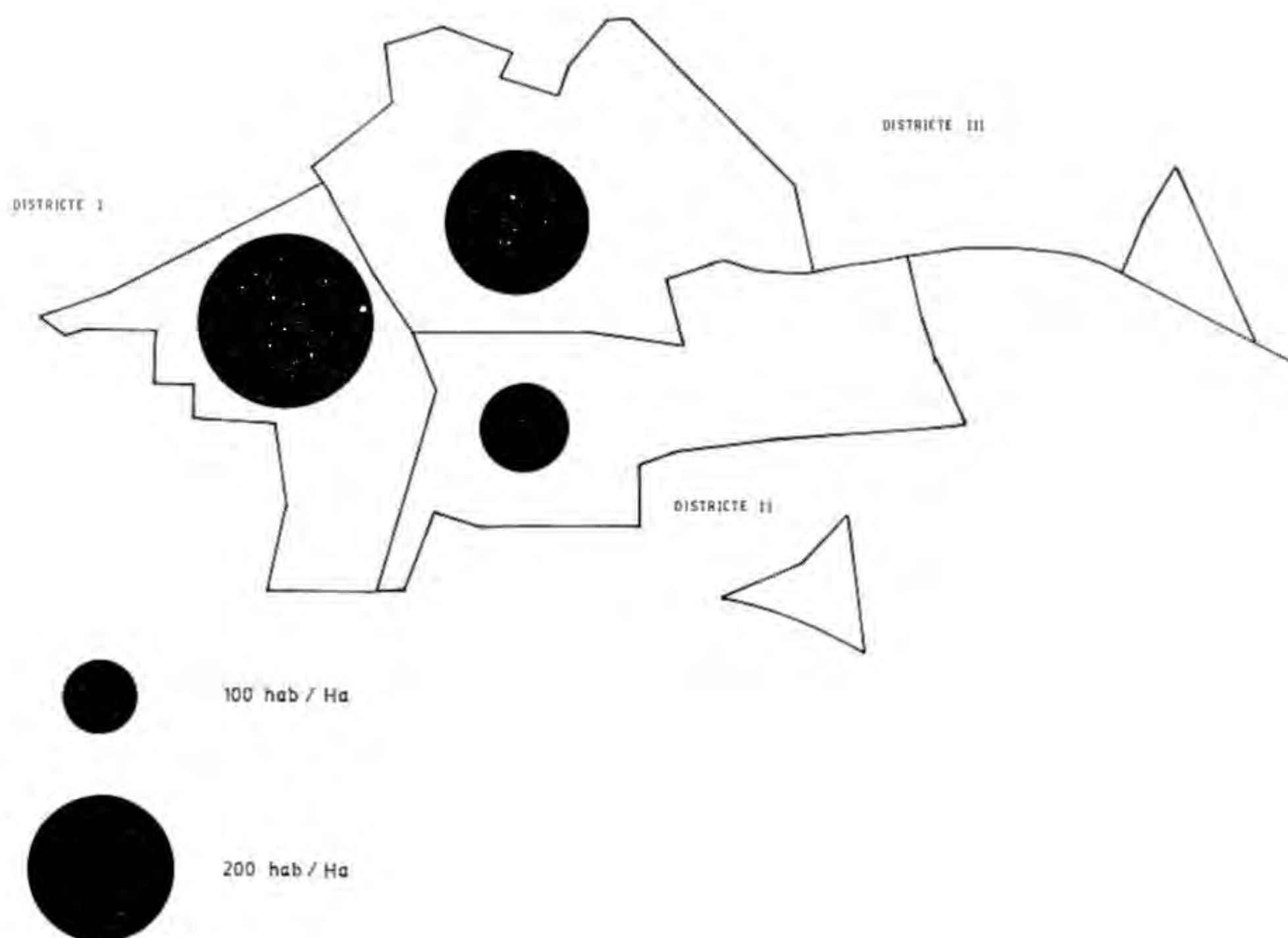
LA POBLACIÓ OCUPADA

LLEGENDA

<i>Sector Primari</i>	1	Construcció	9
<i>Sector Secundari</i>		Altres	10
Indústria Química	2	<i>Sector Terciari</i>	
I. Metal·lúrgica i electrònica .	3	Comerç i Hosteleria	11
I. Tèxtil	4	Transport	12
Alimentació	5	Educació	13
Fusta	6	Sanitat	14
Arts Gràfiques	7	Administració Pública	15
I. Plàstics	8	Altres	16

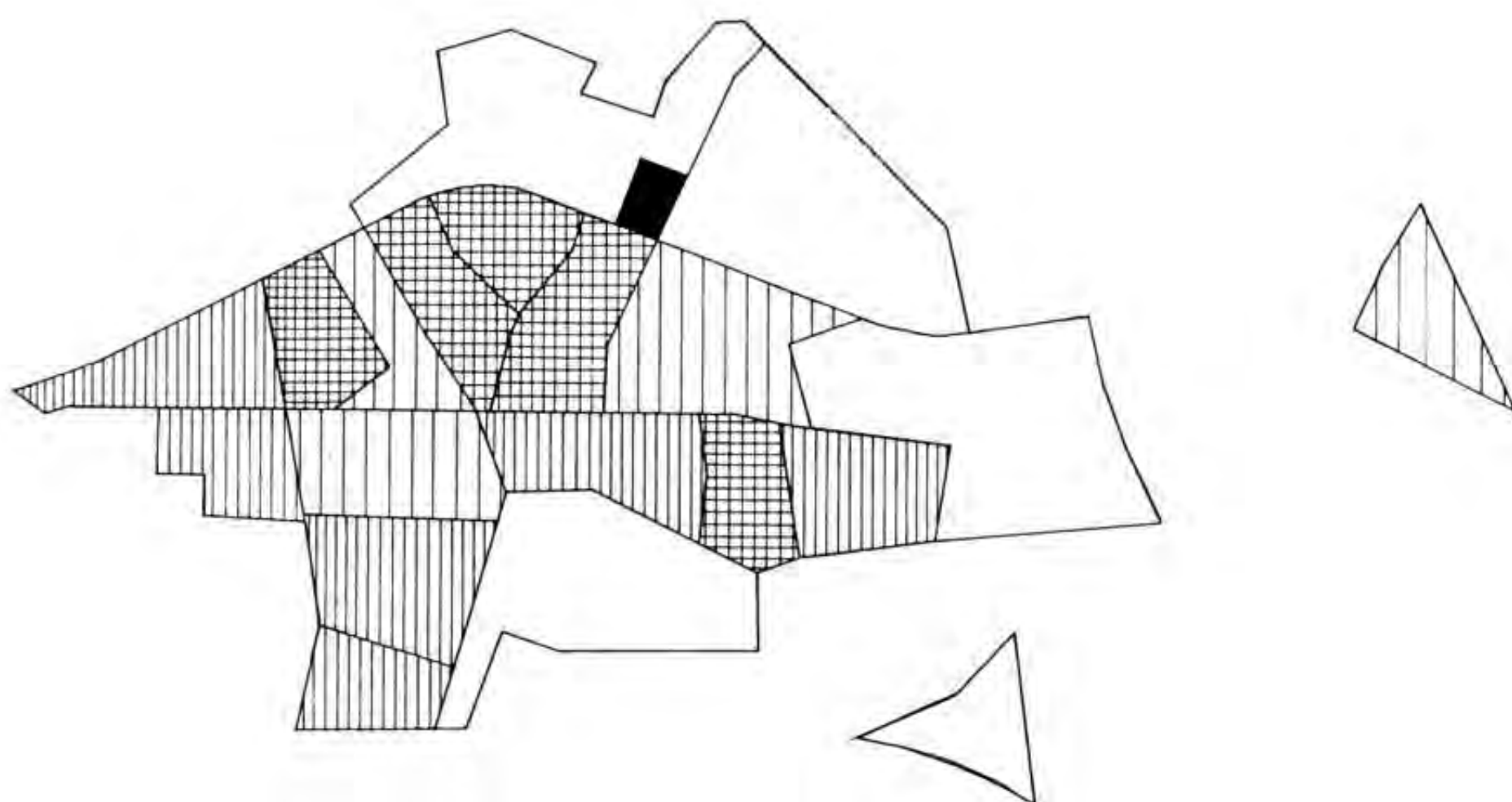
GRÀFICA VI

MAPA DE DENSITAT PER DISTRICTES - 1986

FONT: PADRÓ MUNICIPAL 1.986

MAPA DE DENSITAT PER SECCIONS - 1986

0 - 100	hab / Ha	—	
101 - 200	"	—	
201 - 300	"	—	
301 - 400	"	—	
+400	"	—	

FONT: PADRÓ MUNICIPAL 1.986

l'estructura econòmica de Mollet, caracteritzada per una població bàsicament fabril (58%), on destaquen tres grans branques: metal·lúrgia, tèxtil i químic. En segon lloc trobem el sector serveis (30,7%) on la branca més important és el comerç i l'hosteleria. Pel que fa al sector primari, el seu percentatge és purament testimonial amb un 0,6%.

Les causes d'aquesta estructura cal cercar-les en primer lloc en la localització de Mollet dins del cinturó industrial de Barcelona, i en les seves bones comunicacions, ja que cal assenyalar que la majoria de la població industrial es desplaça fora del municipi ¹⁶. En segon lloc, la importància del sector serveis, no només ve donada pel volum de la població pròpia, sinó també per actuar com a centre subcomarcal. Per exemple Mollet disposa d'un hospital general, instituts de FP i BUP, jutjat d'instrucció, registre de propietat, etc.

VI. DISTRIBUCIÓ ESPACIAL DE LA POBLACIÓ

El creixement que es va produir en el període 1910-30 es va localitzar al voltant dels dos eixos principals que creuen la població (N-152 i B-500). Aquest esquema es manté el 1955, encara que han augmentat les edificacions en altres indrets, degut a la saturació que ofereixen aquests eixos viaris. Les zones industrials es localitzen al costat de les línies fèrries. Les densitats dels districtes són molt baixes, primordialment per la superfície dels districtes i l'alçada de les edificacions, que no sobrepassaven els dos pisos. Així tenim que el districte de major densitat és el de menor grandària.

El creixement general en els anys de màxima expansió 1960-75, ha estat absorbit pel nucli urbà existent, mitjançant el desvirtuament de les ordenances municipals. Edificacions previstes de planta baixa i dos pisos han acabat en alçades de cinc, més àtic en alguns casos. Respecte a la prevista ocupació interior del 60%, s'ha arribat a tolerar el 80% i es troben casos del 95% d'ocupació a l'interior de l'illa ¹⁷. Així fins al Pla Parcial de Can Pantiquet (aprovat el 1969) el municipi no ha conegut més que petites operacions d'eixampla al sector sud i al costat de la carretera de Barcelona. El pla d'eixampla de Can Pantiquet no ha servit per descongestionar el nucli; només una petita part està edificada, amb mínims equipaments. La configuració de la trama és paral·lela a la carretera i no enllaça en cap moment amb els carrers del teixit existent ¹⁸. La raó d'aquesta densificació del nucli resideix en la manca de grans promotors de vivendes. Les edificacions han

estat a càrrec del petit constructor, a vegades propietari del terreny¹⁹. No és d'estranyar que alguna barriada se la conegués popularment amb el nom del seu constructor²⁰. La densitat ha augmentat considerablement i tots els districtes resten per damunt dels 100 hab./ha. (gràfica n.º 6). Per seccions, resulta encara més elevada i més d'una resta per sobre del màxim permès, a la Llei del Sòl de 1975, de 309 h./ha. La majoria es troben per sobre dels 200 h./ha. (gràfica n.º 7). El cas més espectacular és el dels anomenats «Pisos de Can Sala» a la Plana Lledó que configuren una secció molt petita i molt poblada, sense gairebé cap espai d'esbarjo, la qual cosa dona una densitat de 1.625 h./ha. Una xifra molt espectacular provocada per la limitació de la secció.

-
1. «El creixement relativament menor durant el període 1830-1857 i l'estancament poblacional de la segona meitat de segle davant el focus d'atracció barceloní són les causes d'aquesta situació».
ABEL, J. i JORDANA, J.: *L'activitat econòmica en el Vallès Oriental*, Ed. Oikos-Tau, Vilassar de Mar, 1987.
 2. ABEL, J. i JORDANA, J. (1987). Op. cit.
 3. 1900 Sederià Fàbregas, 1903 el Vapor Vell, 1911 ITISA, 1911 la Teneria Franco-Espanola; totes pertanyen al tèxtil excepte la darrera que es dedica al curtit de la pell.
GORDI, J.: *Introducció Geogràfica* dins les Notes històriques de Mollet del Vallès n.º 1, Ed. Sala Fiveller, Mollet, 1987.
 4. Per exemple, en el bombardeig de 1938 a Mollet van morir 15 persones. Catàleg exposició: El bombardeig de Granollers. Ed. Museu de Granollers.
 5. «En acabar la guerra, l'èxode a França d'un nombre significatiu d'habitants, va fer perdre de cop un petit percentatge de la població, sense esmentar el bombardeig, les malalties i les morts al front. Per altra banda la immigració s'atura».
LLOBET, S.: *Evolución del poblamiento y población de la comarca del Vallés*, Est. Geográficos n.º 9, CSIC, Madrid, 1942.
 6. El Baix Llobregat presenta la primera taxa de creixement a Catalunya en el decenni 1960-70, amb un 126,11%.
ABEL, J. i JORDANA, J. (1987). Op. cit.
 7. Elaboració pròpia a partir de les dades de: GRAN GEOGRAFIA COMARCAL DE CATALUNYA, Vol. VII, Ed. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1982.
 8. CABRÉ, A. i PUJADES, I.: *Tendencias demográficas recientes en Cataluña y su repercusión territorial*, Rev. Documents d'anàlisi geogràfica, n.º 5, Dep. Geog. UAB, 1984.
 9. ABEL, J. i JORDANA, J. (1987). Op. cit.

10. BUTLLETÍ DEL MOVIMENT NATURAL DE CATALUNYA, n.º 1, Ed. CIDC, Barcelona, 1987.
11. CABRÉ, A. i PUJADES, I. (1984). Op. cit.
12. CAPALLADES, J. i OLIVARES, D.: *La natalitat a Catalunya, 1985*. Rev. Estadística i Societat, n.º 53-56, Ed. CIDC, Barcelona, 1986.
13. CAPALLADES, J. i OLIVARES, D.: *La nupcialitat a Catalunya, 1985*. Rev. Estadística i Societat, n.º 57-58, Ed. CIDC, Barcelona, 1986.
14. GORDI, J. i GORDI, P.: *Primers resultats de l'estudi dels padrons de 1955 i 1986 de Mollet del Vallès* (en premsa). XXXIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, Granollers, 1987.
15. En canvi, en el 1984, el total de població aturada, segons el Butlletí d'Ocupació del Dept. de Treball, era d'un 32,1%. Aquesta reducció és degut en part a la utilització d'una font diferent, ja que mentre nosaltres citem el Padró, o sigui aquelles persones que en l'empadronament es declaren aturades, en canvi les dades del 1984 fan referència a les oficines de l'INEM, on de ben segur hi ha moltes persones inscrites com aturades que en el Padró consten com a estudiants o mestreses de casa.
16. GORDI, J. (1987). Op. cit.
17. GENERALITAT DE CATALUNYA: *Informe sobre la situació urbanística de Mollet del Vallès*, Dept. de Política Territorial, Direc. Gen. d'Urbanisme, servei de planejament, Barcelona, 1980.
18. GENERALITAT DE CATALUNYA (1980). Op. cit.
19. GENERALITAT DE CATALUNYA (1980). Op. cit.
20. GENERALITAT DE CATALUNYA (1980). Op. cit.

T A U L A I

EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE MOLLET I DEL VALLÈS ORIENTAL (1900-1986)

	Mollet (1)	Vallès Or. (2)	% s/Vallès Or. (3)	Índex de creix.
1900	2.130	42.352	5.02	100
1910	2.695	46.921	5.74	126
1920	3.752	50.204	7.47	176
1930	5.527	60.110	9.19	259
1940	6.132	62.034	9.88	287
1950	6.614	67.581	9.78	310
1960	8.358	86.842	9.62	392
1965	10.644 (4)	109.170	9.74	499
1970	20.232	146.877	13.77	949
1975	28.807	184.837	15.58	1.352
1981	35.301	214.942	16.42	1.657
1986	38.407	224.780	17.08	1.803

FONT:

- (1) *Resums numèrics dels padrons municipals*. (1900-1986). Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Mollet.
- (2) *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*. Ed. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1982.
- (3) ABEL, J. i JORDANA, J.: *L'activitat econòmica al Vallès Oriental*, Ed. Oikos-Tau, Vilassar de Mar, 1987.
- (4) RECOLONS, Ll.: *La població de Catalunya 1900-1970*, Ed. Laia, Barcelona, 1976.

T A U L A I I

TAXES DE CREIXEMENT DEL VALLÈS ORIENTAL, GRANOLLERS I MOLLET 1960-1986

	1960-65	1965-70	1970-75	1975-81	1981-86	1960-86
Vallès Or.	25.71	34.53	25.84	16.28	4.57	158.83
Granollers	21.29	23.06	20.69	24.56	10.30	147.43
Mollet	27.35	90.07	42.38	22.54	8.79	359.52

PROPORCIÓ DE GRANOLLERS I MOLLET SOBRE EL CREIXEMENT DE LA COMARCA

Granollers	19.25	14.98	16.39	29.67	47.43	21.58
Mollet	10.23	25.42	22.58	21.57	31.57	21.78
Gra. + Moll.	29.48	40.40	38.97	51.24	79	43.46

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Taula I.

T A U L A I I I

EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ I ÍNDEX DE CREIXEMENT DE MOLLET 1955-1986

	Habitants	Índex creix.		Habitants	Índex creix.
1955	7.323	100	1973	24.038	328
1960	8.358	112	1974	25.926	354
1961	8.446	115	1975	28.807	393
1962	8.522	116	1976	31.161	425
1963	8.910	121	1977	32.978	450
1964	9.258	126	1978	33.459	456
1965	10.644	145	1979	34.206	467
1966	10.478	143	1981	35.301	482
1967	11.072	151	1982	36.188	494
1968	12.905	176	1983	36.546	499
1969	14.060	192	1984	36.782	502
1970	20.232	276	1985	36.950	504
1971	21.794	297	1986	38.407	524
1972	23.187	316			

Font: Resums numèrics del Padró Municipal 1955-1986. Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Mollet.

T A U L A I V

PES DEL CREIXEMENT DE MOLLET SOBRE EL VALLÈS ORIENTAL 1967-1973

	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1967-73
Vallès Or.	4.436	5.543	13.576	4.305	4.622	5.025	37.507
Mollet	1.833	1.155	6.172	1.562	1.393	851	12.966

Proporció de Mollet sobre la taxa de creixement del Vallès Oriental

Mollet	41.32	20.83	45.46	36.28	30.13	16.93	34.56
--------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades:

- Resums numèrics de Padró Municipal 1967-1973. Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Mollet.
- D'ALOS-MONER, R. i RODRÍGUEZ, A.: *Economia y territorio en Cataluña*, Ed. Banca Mas Sardà, Barcelona, 1978.

T A U L A V

MOVIMENT NATURAL DE MOLLET (1)

	Taxa Mort.	Taxa Nat.	Taxa Nup.	Creix. Veg.
1982	4.5‰	13.2‰	2.7‰	8.7‰
1983	4.5	13.3	2	8.7
1985	4.5	12.8	4.6	8.2
1986	4.7	10.9	4.2	6.1

Moviment natural del Vallès Oriental (2)

1985	6.1‰	11.7‰	5.1‰	5.6‰
1986	6	11.2	5.6	5.2

Moviment natural de Catalunya (3)

1985	8 ‰	10.9‰	5 ‰	2.9‰
1986	8	10.2	5	2.2

Font:

(1) Elaboració pròpia a partir de les dades del CIDC.

(2 i 3) Butlletí del Moviment Natural de la població de Catalunya.

T A U L A V I

PROCEDÈNCIA DELS HABITANTS DE MOLLET EN EL 1986, A PARTIR DE LES PROVÍNCIES MÉS IMPORTANTS (més de 100 Hab.)

Albacete	164	Ciudad Real	308	Jaén	635
Almería	445	Córdoba	782	León	176
Badajoz	857	Cuenca	152	Lugo	101
Cáceres	234	Granada	1.208	Madrid	183
Cádiz	205	Huelva	250	Málaga	1.324
Castellón	105	Huesca	154	Murcia	429
Salamanca	159	Sevilla	867	Teruel	530
Valencia	177	Zaragoza	192		

PROCEDÈNCIA DELS HABITANTS DE MOLLET EN EL 1986 DE PROVÍNCIES CATALANES

Barcelona: 13.811 (Barcelona ciutat 5.432, Badalona 244, Granollers, 509, Hospitalet 325, La Llagosta 529, Martorelles 741, Montcada 660, Montmeló 241, Montornès 160, Parets 673, Sabadell 387, Sant Fost 453, Santa Coloma de Gramenet 347 i Santa Perpètua 710).

Girona: 440

Lleida: 308

Tarragona: 231

Font: Padró Municipal de 1986.

T A U L A V I I

SITUACIÓ SÒCIO-ECONÒMICA DE LA POBLACIÓ DE MOLLET L'ANY 1986

Població activa	15.115 (39,1%)
Ocupats	11.579
Aturats	3.536 (23,3%)
Busca 1. ^a ocupació	1.421 (40%)
Parat amb ant. ocp.	2.115 (60%)
Població no activa	23.087 (60,9%)
Jubilats	3.736
Estudiants	9.995
Feines de la llar	6.928
Altres	2.428

Font: Padró del 1986 CIDC.

MERCÈ RODOREDÀ, SEMPRE

Josep Masats

Introducció

Vaig conèixer Mercè Rodoreda l'estiu del 1981. El pretext va ser el de fer-li una entrevista per al primer número de «Papers», que vam fer amb Isabel-Clara Simó, Maria Lluïsa Borràs, Jaume Fuster i Quim Monzó, i que era el suplement cultural de la revista *Canigó*, subtitulada setmanari independent dels Països Catalans.

En tornar-me a llegir l'esmentada entrevista he vist la fotografia de l'escriptora que ocupa tota la portada i que t'impacta. En recordo, de Mercè Rodoreda, una personalitat forta, uns ulls encara bonics, vius i espurnejants, amb les marques per sota, fosques i profundes, d'unes ulleres un xic sospitoses de malaltia, i la rialla, de vegades enigmàtica, i sempre a flor de llavis. Era una dona amable i solitària, i la seva vida la formaven les flors, l'escriptura i els records que potser la feien patir massa.

Fins a la seva mort, uns anys després, vam mantenir una relació que, per part meua, va ser la de l'alumne que admira la mestra, i ella mai no se'm va mostrar com una diva de la literatura, sinó com una dama amb una extraordinària riquesa interior que sempre estava a l'abast de l'aprenent d'escriptor. Ens vam creuar notes, telefonades, com, per exemple, una vegada que va trucar a casa i va agafar el telèfon el meu fill, que llavors tenia dos anys, i la mestra de la llengua i l'aprenent de sons sil·làbics van mantenir un diàleg d'allò més divertit, que podria simbolitzar —salvant tot el que s'hagi de salvar—, la continuïtat, si més no, de la llengua comuna.

Vaig intervenir en la publicació del que crec que és l'últim conte que va sortir en vida de la gran escriptora. Es tracta de «l'Estació» i

l'hi vaig demanar per la revista *Crònica*, en la qual ja aleshores col·laborava, i hi va veure la llum en el n.º 8, de l'octubre del 1982.

Per a mi, i per a molts, Mercè Rodoreda és la novel·lista més important de la literatura catalana del segle vint, per modernitat, qualitat i per volum de l'obra. Per citar tan sols un parell d'exemples, es pot dir que *La plaça del Diamant* és possiblement la millor novel·la que s'ha escrit amb la Guerra Civil espanyola més o menys present. I on la contesa és patida per una adolescent ingènua que s'obre a la vida. *Mirall trencat* és una altra gran novel·la, per la seva estructura, personatges, ambients i amb la passió, el desamor i la mort dominant la vida. Els seus llibres s'han traduït a molts idiomes i, des de França al Japó, passant per Alemanya, Anglaterra o l'URSS, mantenen viu l'interès. I tornant a la narrativa catalana, quan es fan valoracions ja fa temps que s'ha de parlar d'*abans* i de *després* dels contes i novel·les de Mercè Rodoreda.

Tot seguit es reproduïx la dita entrevista, que es va publicar al n.º 730 de *Canigó*, el 3 d'octubre del 1981. Em sembla que les preguntes i les respostes tenen vigència perquè, més que tractar de fets puntuals, es refereixen als grans temes de l'obra i de la vida de Mercè Rodoreda. Per això, es publica sense cap canvi, ni omissió, ni afegit.

També s'edita el conte «L'Estació», el qual, des de la seva primera publicació a *Crònica*, no s'ha tornat a editar més. A la nota autògrafa que l'encapçala, Mercè Rodoreda fa referència a *Quanta, quanta guerra*, que és el títol de la novel·la que va editar poc després de l'esmentat conte.

FICCIÓ I VIDA DES DEL JARDÍ

Mercè Rodoreda viu tota sola, voltada de flors, dalt del cim d'una muntanya. Per anar a casa seva cal fer un llarg camí entre boscos de suredes —no resideix en cap urbanització ni està encerclada d'asfalt, ans tot el contrari—. En arribar-hi tenia portes i finestres esbatanades. Ningú no contestava.

D'un tros lluny la vaig veure al mig del jardí regant les flors amb un doll d'aigua desbordant. Em clavà uns ulls encesos, espurnejants, plens d'ira i em digué que se li havia de demanar hora amb temps. Potser se sentí ferida en la intimitat del seu refugi més preuat des de la infantesa: el jardí. Segur que em va veure venir. Li vaig dir que precisament hi anava per quedar per un altre dia, que no m'acompa-

nyava pas Tomi, el company fotògraf, etc. Es tranquil·litzà i somrigué àmpliament i ara els ulls li brillaren d'alegria, uns ulls que traïxen una sensibilitat a flor de pell, sense parió. Em digué que ja ho havia dit tot, que quin interès podien tenir les seves respostes. Després de dir-li que sempre es poden dir coses noves o les mateixes amb altres paraules, que ve a ser la mateixa cosa, es va deixar convèncer; no sense dir-me, referint-se en aquell precís moment, que *no veu que les flors no es poden esperar*. No, no es poden esperar. *Les flors, el jardí, l'aigua...*

Quan hi tornàrem al cap d'uns dies, a mig camí començà a ploure, cada vegada amb més intensitat. Ens rebé una Mercè Rodoreda riallera, amb cabells cendra-blanca i amb uns ulls encara bonics, plens de tempestes de la vida. Ens féu seure en el jardí, arrecerats vora la casa, sota una teulada, voltats d'una tempesta que ens privà de veure La Selva, el Pirineu, el mar. És un balcó que convida a quedar-t'hi per sempre i escriure. I l'aigua ja no ens deixaria durant tota la conversa, com no ha deixat mai la Mercè, com no l'han deixada ni els jardins, ni les flors, des de nena a Sant Gervasi fins ara a Romanyà de la Selva. Si hi són a l'obra, per què no hi han de ser a la vida?... I la Mercè estava contenta: l'aigua queia com un bé de Déu sobre les flors, i la terra ja xopa feia els primers bassals, talment com miralls. Qui ho havia de dir: tot semblava com si els símbols i els mites de les seves narracions es fessin presents entre nosaltres amb una força estranya. I vaig pensar que el fat ens agafa quan vol i ens arrossega inexorablement pels seus dominis, i que a voltes els elements i les persones conflueixen misteriosament en el temps i en l'espai. *Les flors, els jardins, l'aigua, els miralls, les tempestes...* Per uns moments, la vida i l'obra de Mercè Rodoreda es convertiren en un univers de ficció. I en parlàrem:

—Llevat d'*Aloma*, heu renunciat a les vostres primeres novel·les: *Sóc una dona honrada?*, *Crim*, *Un dia en la vida d'un home...*

—Sí; no són novel·les. Són tan terriblement dolentes que són la meva vergonya. És allò que es diu, un pecat de joventut que m'ha anat seguint tota la vida, i el que procuro, és clar, és oblidar-les i anul·lar-les.

—Aloma, després d'unes relacions frustants, d'un fracàs amorós es refugia en la soledat, en el somni, com molts dels vostres personatges posteriors. Vós també us hi heu refugiat?

—Bé, jo sóc una persona temperamentalment de tipus solitari, eh. —Suposo que no ens mullarem—. És a dir: jo quan sóc jo és quan estic sola, perquè quan estic acompanyada estic pendent de la

persona que tinc al davant; potser a vegades per un excés —com us ho diré, jo?— de bona educació o de gentilesa; però sóc persona de pocs amics. Això que per a moltes persones la soledat és un problema, és un drama, per a mi és la gran felicitat. El fet d'haver triat Romanyà, que no hi ha turistes i que no hi ha veïns... Aquesta casa que han fet allà —assenyala l'única que es veu des de casa seva— em fa més nosa que servei. Abans la meva gran aventura era dir que vivia dalt d'una muntanya tota sola.

—Després d'aquestes primeres obres ve l'exili...

—En principi jo creia, com uns quants amics meus, que es tractaria d'una cosa molt curta i que es podria tornar molt aviat. L'exili es va anar allargant, la situació a Espanya es va fer cada vegada més difícil, i una ja estava llançada a l'exili i mira...

—Es diu que, en exiliar-vos vau haver de deixar un fill aquí..

—Sí, el vaig deixar amb la meva mare.

—Presenteu *La Plaça del Diamant* al «Sant Jordi» i no vau obtenir el premi. Ara, en canvi, ja se n'han fet 21 edicions, se n'està fent una pel·lícula, se l'estudia als instituts i a les universitats...

—Però, però, això és una cosa perfectament comprensible perquè com volies que un jurat en el qual hi havia en Rubió, hi havia en Pla, que estava cansat de dir que les novel·les no li interessaven en absolut...? i en Rubió que és un home entès en literatura medieval, eh? En fi: no era un jurat per a una novel·la de tipus modern que jo presentava.

¿Esteu satisfeta del director, actors, pressupostos de la pel·lícula sobre *La plaça del Diamant*?

—Si estic satisfeta ja us ho diré quan hagi vist la pel·lícula...

I em comenta les seves temences i les seves confiances sobre les adaptacions cinematogràfiques de novel·les, i conclou:

—Jo només he vist una pel·lícula que em satisfés completament adaptada de la novel·la que és «El Guepard» de Visconti.

—Heu treballat en el guió, o l'heu revisat?

—Sí, me'l va enviar Martín de Blas des de Madrid perquè el veiés; em va enviar el guió de les emissions de la tele. Però el de la pel·lícula en català no l'he vist... Ara, jo em penso que sí, que sortirà bé perquè de fet en Betriu és un noi que ja quan estudiava a la universitat va llegir *La plaça del Diamant* i ja va tenir la idea de fer-ne la pel·lícula. I des d'aleshores ha estat el seu somni. Si no li surt una meravella...

—A *Aloma*, a *La plaça*..., al *Jardí vora el mar*, a *Mirall trencat* i fins i tot a *Quanta, quanta guerra*, mitifiqueu els primers anys: la infantesa, l'adolescència...

—Una mica, sí; però això generalment no és ben bé voluntari; o sigui, és l'inconscient que surt.

—Potser perquè tinguéreu una infantesa inoblidable, extraordinària...

—Molt feliç, molt feliç, molt feliç.

—¿Què signifiquen per a vós els jardins, tan presents en la vostra obra i en la vostra vida, com aquest tan preciós que teniu aquí, amb aquestes roses?

—Els jardins són l'alegria del món! —fa amb un esclat d'alegria amb els ulls il·luminats—. Primerament a casa del meu avi, on vivia amb els meus pares a Sant Gervasi, hi havia jardí, i el meu avi era un entusiasta dels jardins; després, totes les amistats del meu avi a Sant Gervasi era gent que tenia torres amb jardins. I aleshores ha passat que viure els anys d'exili a París en una cambreta de minyona, de 3 metres per 1,5 que no s'hi cabia; d'allò és el somni del jardí; és a dir: s'idealitza el fet d'estar tants anys sense jardí.

—Heu presentat alguns dels vostres personatges femenins com a marginats...

—No precisament. De fet al Mirall trencat hi ha el personatge de la Sofia que és una persona molt dura. La Colometa sí que és ingènua i innocent, eh, però també té les seves rebel·lions quan acaba amb els coloms, és a dir, fa de revolucionària una mica.

—Hi ha un ampli sector de lectors, d'estudiosos i de la crítica que classifiquen la vostra obra dins la narrativa psicològica, però hi ha un trencament a partir de *La meva Cristina*... i del *Mirall*..., feu un salt cap a la narrativa fantàstica...

—Ja canvia, perquè per exemple al Mirall trencat hi ha la Maria; aleshores el fantasma de la Maria ja és una fugida, una mica, cap a, diem-ne, la realitat fantàstica.

—Realitat fantàstica? O fantàstica, només?

—Fantàstica... Em feia una mica de por, en principi, el fantasma de Maria, però em vaig atrevir. El Baltasar Porcel em va dir: «Jo no crec en fantasmes, però em sentia atret, el veia».

—I parlem sobre classificacions i estudis de la seva obra...

—Potser té una mica de raó, però no del tot, la Carme Arnau quan diu que els personatges femenins meus segueixen la meua edat. Jo, per exemple, sostinc que a Mirall trencat la protagonista no és la Teresa Valldaura, els importants del Mirall... com a protagonistes són la casa, el jardí, i, sobretot, les criatures, els nens: és a dir el nus de la novel·la el fan les criatures, no és la Teresa.

—¿Com es produeix en la vostra obra el procés que va del naturalisme-realisme fins a la narrativa fantàstica?

—No sé... Per exemple, els contes fantàstics de «La meva Cristina...», «El senyor i la lluna», «L'home de la balena», etc., jo passava una època molt, però molt dolenta, i va ser com si diguéssim una fugida de la realitat, eh. Que jo sempre sostinc que per a un narrador o per a un poeta, una fugida de la realitat és encarar-se amb la seva realitat més profunda.

—Realitat de creador...

—Sí.

—L'esmentat procés va néixer de la necessitat d'una fugida de la realitat, i com es desenvolupa?

—No sé si ja havia escrit el *Mirall*... Quan vaig escriure els contes fantàstics em sembla que ja havia escrit el tros del fantasma de la Maria, perquè tot va molt lligat; per exemple, el *Mirall* el vaig començar junt amb *La plaça*, però *La plaça* se'm va endur, i aleshores, és clar, tot va barrejat una mica. La cosa de tipus fantàstic del *Mirall* potser em va portar ja als contes fantàstics; a més a més, jo a la literatura fantàstica hi tinc una veritable passió, començant per Edgar Poe; en fi, tots els escriptors de tipus fantàstic m'encanten, m'apassionen.

—A *Mirall*... hi ha una preocupació dels personatges davant la mort.

—Ah bé, és que al *Mirall* trencat la mort hi és present es pot dir que sempre. És a dir, hi ha dues coses importants a la vida, que són l'amor i la mort.

—I la mort, us preocupa actualment, és present en la vostra vida?

—No, no em preocupa la mort. Per a mi la mort és un accident. No vol dir que no hi pensi alguna vegada, però no tinc l'obsessió de la mort. El drama de persones que, per exemple, viuen pensant en la mort, no, no el tinc. Considero que és un accident que tots hem de passar. No demanem néixer ni demanem morir, i tan difícil és néixer com morir.

—En aquesta mateixa novel·la els personatges adults arriben a veure la vida amb angúnia, sense il·lusió, desencisats...

—Bé, és que la vida, la vida és una tempesta d'aquelles... Vosaltres potser no heu tingut aquesta sensació perquè no heu viscut la guerra, però la gent com jo que ha viscut la guerra i que hem tingut una vida tempestuosa, és clar, aleshores canvia molt la visió del món, és més amarga.

—I des d'aleshores, des d'aquella guerra, la vostra vida ha estat amarga?

—Sí, —xiuxiueja un sí trist—.

—Ja a **Aloma** i després a **Vint-i-dós contes** i a obres posteriors mostreu uns personatges amb unes relacions amoroses abocades al fracàs, a la frustració o a la indiferència, per què?

—Perquè això és una llei de vida. Quan dos nois joves s'enamoren, que els sembla que s'han d'estimar tota la vida i que el seu amor és l'únic amor i el més important que hi ha hagut al món, després ve —com et diré ara, jo?—, no et diré la sacietat, però ve el costum, és dir: la il·lusió es perd; això és una cosa normalíssima. Això només dura en els amors joves com **Romeu i Julieta**, que moren joves; però la gent que, per exemple, s'enamoren als 18 anys i viuen fins als 70, és clar, hi ha 40 ó 50, molts anys que hi ha una companyia, una cosa que lliga la vida en comú, eh, però la il·lusió, evidentment, no existeix, s'ha acabat. L'amor en el fons és una il·lusió.

—*Quanta, quanta guerra* és amb *La plaça* la vostra altra novel·la amb la guerra força present el llarg de tota l'obra. Una guerra civil vista per un personatge masculí, innocent, somnador...

—Sí, sí; el personatge de l'Adrià és, com et diré jo?, una mena d'iniciació a la vida; és un noi que el llenço a viure i li passen aventures, aventures en fi, extraordinàries, segons la capacitat de l'autor.

—Què heu escrit darrerament?

—Ara n'he acabat una que encara és més esgarrifosa que la *Quanta, quanta guerra*.

—També hi ha de fons la guerra?

—No hi ha guerra, però és pitjor.

—Com es dirà?

—No, encara no té nom. És a dir: està acabada, però quan he acabat d'estructurar una novel·la, quan hi ha tots els capítols enllestits i tot això, aleshores comença la feina de treballar-la, d'eliminar totes les coses sobreres, de deixar només el que jo considero que és essencial. Això és una feina molt pesada i difícil, i ara el que se'm prepara de feina és això.

—Heu fet algun conte, teniu alguna altra novel·la pensada?

—De novel·les sempre en tinc 3 ó 4; després hi ha la mina de la meva vida, que és una mina que no faré servir mai, perquè hauria de viure 70 anys més, però com que no els viuré, no hi haurà novel·la.

Les xerrades han d'arribar a la seva fi en un punt o altre. Aquesta s'acabà amb més amabilitat i somriures i whiskys... I amb ells s'acabà la pluja. Soltadament, en deixar el jardí i enfilear el camí de muntanya, el cel esdevingué serè. No podia ser altrament. Ja he dit que el fat ens agafa quan vol i ens arrossega inexorablement pels seus dominis...

Amic Masats, li envio aquest
comto "l'Estació" que podria fi-
gurar perfectament entre els cap-
ítols de "L'airista, penant a guerra...
En. ha contat així.
En. Rodoreda

Romanya, 26: VII. 82

«L'ESTACIÓ»

A entrada de fosc vaig arribar davant d'una estació de poble bombardejada. Devia fer temps perquè se la veia voltada d'herbes altes. Damunt del portal les agulles d'un rellotge marcaven dos quarts de tres. A la sala davant de la taquilla hi havia un altre rellotge part a dos quarts de tres, i a sota, un banc mig colgat d'escombraries, i, als peus, una tassa amb una cullereta a dintre. La porta vidriera que donava al que devia haver estat l'oficina, tenia els batents cremats. Una part del sostre estava ensorrada, però no es veia gens de runa per terra. En un racó hi havia una pila de llenya seca ben tallada, una estufa de ferro i un matalàs rebentat damunt de quatre taulons. A la meva esquerra, un armari de fusta clara gairebé tocant al sostre hauria semblat nou si no li haguessin faltat les potes. A la finestra, en comptes de vidres hi havia trossos de cartró mal enganxats amb xinxetes i claus mig desclavats pel vent. Em vaig acostar a l'armari; només de tocar-la, la porta es va obrir de bat a bat tot fent grinyolar les frontisses. A dintre l'armari no hi havia res. De l'esvoranc del sostre queia claror de lluna. La quietud al meu voltant era de mort, però jo respirava tranquil perquè almenys havia trobat un cau on poder passar la nit. S'acostava gent. Tres dones vestides de negre, molt velles, travessaven la sala de la taquilla arrossegant els peus. Caminaven geperudes; una va dir: «el tren no vindrà», i tenia la veu gruixuda com si li hagués sortit d'una caverna.

Es van ficar a l'andana l'una darrera l'altra... Vaig aixecar un cantell de cartó. S'havien assegut damunt de caixons de fruita negres de serena i de pluges. La primera es va posar a cabdellar llana negra. La segona a teixir llana negra, el tren no vindrà. La tercera amb unes tisores grosses a tallar llana negra, el tren no vindrà. Un vol de criatures espellingades i brutes va travessar les vies i van començar a barallar-se i a tirar-se pedres per entre matolls cridant i rient com si el món fos seu. Sense que me n'hagués adonat perquè des d'on era no les havia pogut veure entrar, tres noies sense mitges, amb vestits florits i jerseis blancs damunt dels vestits, em van mig tapar les velles. El tren no vindrà. Ja ha passat. No, aviat vindrà. I si no passava? Tornariem cada dia, cada nit. Sempre, sempre. Al matí a la tarda. Si passa no se'ns escaparà. No pot. Abans que canti el gall. Aguantar. Aguantar. Vaig sentir passos d'algú que duia esclops. L'ombra de dos homes va caure al costat de

les noies. Mirant per l'escletxa d'un altre tros de cartó els vaig veure bé. Diuen pantalons de pana i anaven en mànigues de camisa. El més alt portava penjat a l'espatlla un rotllo de fil elèctric. I gairebé darrera dels homes va arribar la noia i la claror de la lluna es va fer més forta. Només li veia les sabates; de xarol i amb uns talons de pam. Un dels homes la va mirar i tot acostant-s'hi li va dir baixet, l'alegria dels soldats. L'altre es va agafar el ventre amb les mans i va esclatar a riure. L'alegria dels soldats. Darrera de la noia van entrar quatre dones esbufegant, descalces i escabellades que de seguida es van posar a cridar a les criatures que no juguessin a tirar pedres.

La noia dels talons de pam arrossegava un caixó de fusta, el va deixar contra d'una columna, ben a la vora de la via, i s'hi va asseure com si li costés molt de doblegar els genolls. Amb les dues mans es va agafar una cama i se la va posar damunt de l'altra molt a poc a poc. Se li veia la cara molt pintada: els ulls voltats de fosc, les galtes vermelles a la part de dalt, els llavis talment cireres. Duia un vestit escotat. Les mitges eren de randa negra. L'alegria dels soldats. Quina hora és? I l'alegria dels soldats va alçar el cap, dos quarts de tres. Se la van endur a dalt d'un camió gemada com una rosa i va tornar a peu més gastada que la sola d'una sabata vella. La seva mare se li assemblava, però amb més gràcia i amb més sort. Em vaig girar. Darrera meu hi tenia un vell, duia barba i tenia els ulls mig clucs que li acabaven d'amagar unes celles molt poblades. Duia una escopeta a l'espatlla i la va tirar damunt del llet. Has dormit tota la tarda. El matalàs té un clot. Fas pudor de llet i vas més brut que una guilla. No has sentit tirar? M'ho preguntava amb la cara tan acostada a la meua que li vaig contestar que sí perquè quedés tranquil i s'apartés. Caço abans que vingui la matinada, allà, dalt de tot de la muntanya. Les llebres són espavilades. Vives com la tinya, totes acaben caient. Me les coc allà dalt i me les menjo de seguida, així ningú no sap res i no ve a pidolar. I si baixo una estona com ara, a veure com va tot plegat, baixo amb les mans buides. Treu aquestes caixes petites que hi ha damunt d'aquesta caixa grossa i destapa-la. Busca per dintre. Trobaràs uns pantalons, una camisa i un jersei amb l'acabament de les mànigues una mica ratat. Vaig anar traient de la caixa tot el que em deia. Val més això que no pas fer pudor de llet.

Parlava a poc a poc com si les paraules li costessin de sortir de la boca. El que se li veia de cara semblava fet de guix. De fora venien una mena de riures apagats, de cops petits d'un dit contra d'una fusta, de pensaments engabiats que voldrien volar i no poden. I la veu d'una dona cridant contra de les criatures que anaven tirant pedres com boges a la teulada de l'estació. Em vaig canviar de roba a un costat de l'armari sense potes, a tocar d'una pica menuda negra de brutícia. Vaig

obrir l'aixeta i no va rajar ni una sola gota d'aigua. El vell va dir, no t'has adonat que aquí tot està mort des de fa temps? No sents que s'acosten penes fosques que no poden explicar-se perquè les paraules només serveixen d'engany? La veu se li anava fent estranya, trista i prima com si vingués d'un altre món. Tot cordant-me els pantalons em vaig acostar a la caixa i em va demanar que la tapés i que tornés a posar-li les dues caixes petites al damunt. Després vaig anar fins arran de finestra. Vaig sentir que s'acostava i tot girant-me li vaig preguntar, què fa tota aquesta gent aquí fora? Són els morts de bombardeig. Vénen cada dia a esperar el tren com havien fet en vida i se'n van de matinada. ¿No t'has adonat que les vies estan rovellades? Les dones velles vestides de negre que trafiquegen amb llana negra sense parar són... Com si l'haguessin sentit, com si la veu del vell els hagués donat corda, la que teixia fil va dir, el tren no vindrà. La que cabdellava fil va dir, el tren no vindrà. La que tallava fil va dir, el tren no vindrà. Vindrà!, va dir amb una veu de nena l'alegria dels soldats, vindrà i se m'endurà i quan el tren se m'endugui la màquina treurà fum i treballarà de pressa.

Enraonava segura. Tot mirant-se en un mirallet es va passar la llengua pels llavis. Vindrà i se m'endurà rabent per arribar ben aviat, mentre jo miraré passar arbres i ponts i rius. Si el tren ve... Tot d'una va girar els ulls cap a la finestra i vaig enretirar-me. Abans de tornar-se a mirar en el mirallet es va alçar com una reina, si el tren ve li manaré que vagi a la terra dels núvols i dels llamps. Va ficar el mirallet a dintre de la bossa. El tren! Van cridar tots alhora. Les criatures van tirar una pedra a l'alegria dels soldats que li va caure a la punta d'una sabata. Quiets!, va cridar l'home del rotllo de fil elèctric a l'espatlla. Quiets! L'alegria dels soldats va tornar a treure el mirallet de la bossa i el va encarar a les vies. Serà un tren de trenta vagons i arribarà a dos quarts de tres. Llarg. Va deixant vagons pels pobles i quan només n'hi queda un forada les muntanyes. Aviat el tindrem aquí. Les vies tremolen. Abans que canti el gall. No sabem res. Són dos quarts de tres a dintre i a fora. Van dir juntes les tres noies dels vestits florits i dels jerseis blancs. Una de les dones descalces i escabellades va arrencar a cridar, cap a casa vostra, desgraciades criatures que no sabeu què feu. I les criatures, totes amb una pedra a la mà, la van mirar ben mirada i van tornar a fer batalla.

L'home de l'escopeta va dir, jo sóc el guardaagulles. Els conec de temps. Et puc assegurar que l'alegria dels soldats la vaig veure néixer. Va tenir la verola, el xarampió i l'escarlatina i no li va quedar la més petita tara a la pell. Com de mantega. La seva mare li lligava les trenes amb un cordill i la lligava a la porta perquè no li fugís. L'alegria dels

soldats va desar el mirallet i el va tornar a agafar de seguida per mirar-se les dents amb calma. Tant que mira, i no veu res, va dir el guardaagulles. I l'alegria dels soldats va desar el mirallet, es va posar bé la faldilla i es va tirar les mitges amunt. Ja s'acosta.

No he dut la maleta perquè anava de pressa, però si el tren en comptes de venir avui ve demà, l'ompliré ben plena i l'arrossegaré com podré fins aquí. Algú m'ajudarà a pujar-la... no puc pas anar pel món sense els meus vestits d'enamorar. Ha xiulat el tren! Tots es van alçar. Jo l'he sentit. Tu no? I el guardaagulles em va posar una mà a l'espatlla i no vaig sentir el pes de la seva mà. Ara sí. Les vies tremolen. L'agulla grossa del rellotge també. Tots van girar el cap menys les tres velles de la llana negra. La que tallava fil va dir, el tren no vindrà. La que cabdellava fil va dir, el tren no vindrà. La que teixia fil va dir, el tren no vindrà. L'alegria dels soldats semblava que resés. Tot d'una, com si l'haguéssim punxada va dir baixet tot encarant-se amb un dels homes dels pantalons de pana, els trobaré tots. Dos-cents. Tres-cents. Més i tot i més encara. M'estimen i no puc fer-los esperar ni un dia més. La vella que cabdellava va ajupir el cap, el tren no vindrà. I la que teixia va dir, el tren no vindrà. I la que tallava va dir, el tren no vindrà. M'esperen! M'havien estimat per les pollancredes, per entre blats, per damunt de roselles aixafades, a la vora dels rius que respiren, quan el cel s'apaga, quan el cel s'encén, quan els ocells obren les ales i s'estiren.

Prou gresca!, va cridar una de les quatre dones descalces i escabellades que va saltar a la via, la va travessar i es va posar a empaitar les criatures que li acabaven de tirar una pedra. No les atraparà mai, va dir el guardaagulles. I tots es van tornar a asseure: els dos homes per terra, les tres noies dels vestits florits en un banc, l'alegria dels soldats en el seu caixó de fruita. Tot d'una se'm va acudir de preguntar al guardaagulles, el tren vindrà o no vindrà? Em va mirar per aquella escletxa lluent a sota de les celles. Jo manejava la palanca. Tren cap a la dreta, tren cap a l'esquerra. Venien rabents i s'aturaven bufant. Ara encenc els llums vermells ara encenc els llums blaus. Els rellotges, els de fora i el de dintre, marcaven l'hora exacta. La caseta me la va ensorrar un avió que brillava: només va quedar dret un gira-sol. Els trens no fallaven mai. Carregats de gent amunt i avall, carregats de pollastres, de garrins, de sacs de patates i de sacs de mongetes de l'avellaneta i del ganxet... no fallaven mai. I ara, com jo i com tot, zero.

Mercè Rodoreda